

Pfanelo dza u kopa bugu iyi dzo iledzwa. Nnyi na nnyi ane anga wanala o kopa bugu nga nnda ha thendelo ya munwali wa iyi bugu udo iswa khotoni.

Bugu iyi yo anadadzwa nga nwaha wa 2020

Munwali ndi: NETHONONDA MUTSHIDZI

**Vhaandadzi ndi: AKO EL ECHAD PUBLISHERS
079 8685 921**

Email: ako-el-echad@webmail.co.za

ISBN

©2020

Vhutshilo

NGA

Nethononda Mutshidzi

Ndi nga Mugivhela nga matsheloni d̥uvha lo tou bva zwavhudi hu tshi khou rotholela. Mulweli o vuwa a mona murahu ha n̥du a vha a khou di orela d̥uvha a tshi khou humbula nga vhutshilo vhune a tama u vhu tshila musu a tshi aluwa. O vha tshi khou humbula ana dzi tshelede dzawe nahone asi tsha dzula kha n̥du ine a khou dzula khayi zwa zwino. Uyo wo vha u tshi tou vha muḽoro wawe wa uri a tshi hula u toḽa u vha dokotela a dzudza vhabebi vhawe. Vhusiwana hahawe ho vha hu tshi muremisa ṽhoho d̥uvha na d̥uvha ngauri huna zwithu zwinzhi zwine a zwi tama vhutshiloni fhedzi ha koni u zwi swikelela ngauri vhabebi vhawe a vha na tshelede.

Mulweli ovha a tshi kha di tou vha mutukana wa miṽwaha ya fumimalo ane a vha kha murole wa vhu fumimbili ngei tshikoloni tsha Mpandeli tshi no wanala Tshifudi. O vha a muṽhannga wa u ṽalifha ngauri o vha a tshi di ṽanganedza no ṽanganedza nyimele ya hawe naho zwithu zwi tshi khou konḽa. Hayani o vha a tshi dzula na mme awe Vho-Mukondi vhane vha na miṽwedzi miṽanu vho di hwala nga ṽwana wa mukalaha wavho vho-Solani. Afho muḽini wa ha Solani

hovha hu tshi khou tambuliwa vha tshi dzula kha nndu mbili dza Rann̄dāvula. Vho-Mukond̄i ho vha husina mushumo na muthihi une vha shuma wone nga nndani ha u vuwa vha tshi kulumaga mud̄ini wavho. Vho-Solani vhone vho vha vha vhone vhane panga zwiliwa mud̄ini ngauri vho vha vha tshi shuma u lisa kholomo dza ngei ha Vho-Thovhele vhane vha vha mukomana wa afho kusini kwa havho shangoni la Tshidzini.

Musi Mulweli a tshe o dzula a tshi khou di elekanya nga ha vhumatshelo hawe, khotsi awe vho mbo di muvhidzelela vhari khaḁe ri tuwe kholomoni aye u vha thusa u dzi vula vha dzi ise fhasi hangei tieni hune dza fula hone. Mulweli nga khathihi fhedzi o do takuwa a tuwa na khotsi awe vhaya mukomani ha Vho-Thovhele u vula kholomo.

Vho-Mukond̄i vho vha vho sala hayani vha tshi khou kulumaga na u bika. Mulweli na khotsi awe vho swika ha Vho-Thovhele vha vula kholomo vha tsa na dzo tieni. Vho do ri musi zwenezwi vha tshi khou tshimbila vha tshi khou lisa kholomo. Vhaṁwe vhaṁhannga vhane Mulweli a dzhena navho tshikolo vho ri vha tshi muvhona a khou lisa kholomo vha thoma u musea. Mulweli

mbiluni yawe a ɗi vhudza uri naho a tshi khou seiwa hanga litshi ngauri u khou thusa khotsi awe vhane n̄wedzi u tshifhela vha ya muhumbula uri vhana n̄wana hayani ane a tea u ɗa.

Kholomo dza Mukomani dzo vha dzo ɗala vhukuma, Vho-Solani vho vha vha tshi ri vha khou lisa na Mulweli vhapfa zwi tshi leluwa vhukuma ngauri vho vha vha sa gidimi vha tshi tsa vha tshi gonya vha khou khadana na kholomo. Khotsi na n̄wana vho ri u tou swika tieni vha dzi laɗela haningei vhari vha ɗo dzi tevhela nga madekwana. Vha dzhena n̄dilani ya u humela hayani.

Musi vha n̄dilani vha tshi khou humela hayani Mulweli ari, *"baba zwienda zwanga zwa tshikolo vho vhuya vha zwi vhona"*?

Habe zwi khou ɗahala zwono thoma na u kheruwa nga hafha phanda, a thi kholwi na n̄wedzi hoyu zwi tshi ɗo u fhedza ndi ɗo tea u wana zwi n̄we. Ni songo vhilaela mutukana wanga, ndo zwivhona nga ɗavhutanu ni tshi khou vhuya hayani uri zwi khou ɗahala. Ndi ɗo ri ndi tshi hola hoyu n̄wedzi nda ɗuwa na ini nda ni rengela zwienda. Zwingasi litshe u ɗahala habe

tshikoloni tshaṅu hu vha hu kule musi ni tshi khou tshimbila nga milenzhe. Arali ndo vha ndi tshi shuma zwavhuḍi ndo vha ndi tshi ḍo tou ni ṭoḍela tshiendedzi tsha uni isa tshikoloni tsha dovha hafhu tsha ni tevhela. Mulweli zwa mutakadza vhukuma a vha a tshi khou sokou setshelela.

Musi vha tshi swika hayani Mulweli o swika a dzhena ṅḍuni a thoma u ḍi itela zwiliwa ngauri o vha o bva a songo ḷa. Khotsi awe vhone vho mbo ḍi ya vha doba banga vha onesa mufumakadzi wavho vhari vha khou thoma vha gonya thavhani u rema khuni. Mulweli ori a tshi tou fhedza u ḷa aya a dzula ṅṯha ha guvha a tshi khou humbula uri ṅamusi a nga vhalala thero ifhio. Vho-Mukondḍi vha tshi mu vhona vhari, Mulweli khezwi ni sa tevheli khotsi aṅu ngei khunini ngauri ni khou zwivhona uri a hu tshena na luhuni na luthihi fhanu hayani, ni na khotsi aṅu asi khwiṅe naa. Ni ḍo ḍi vhuya no rema nnzhi dzine nda nga dzi shumisa u bika maḍuvha nyana o vhalaho. Hafhu na thavhani hu si kule vho na fhanu hayani.

Mulweli ari mme anga, ndo vha ndi tshi ḍo ya fhedzi ndi khou ṭoḍa uya nda vhalala zwa zwino.

Hezwi vha tshi mbona ndo dzula hafha, ndi khou lingedza u humbula uri ndi vhale thero ifhio.

Vho-Mukondji vha tshi pfa izwo vhari tshimbilani ni yo vhala nwananga, nne zwa u vhala hanu a thilwi na zwo. Ndo vha ndi tshi khou ri khamusi ahuna zwine na kho toda u ita. Ndi na fulufhelo kha ini nwananga uri na nne nga linwe la maduvha ndi do di rwa khana nga ini sa vhanwe vhabebi vha tshi di rwa khana nga vhana vhavho. Hovhu vhuu ha fano ni do vhu thudzela kule hangei na fhaa liu lihulu vhukuma line la do fhira na la Vho-Thovhele. Ngoho ni vhalese.

Mulweli a takuwa ntha ha guvha a fhindula mme awe a tshi khou setshelela ari afho vha khou amba zwone mme anga. Ndi ngasi vuwe ndo vha shonisa na duvha na lithihi, a vhari ndi ye u thoma u vhala. Mulweli a tuwa a dzhena nduni yawe a swika a di valela a thoma u vhala bugu dzawe.

Nga mathabama musu Vho-Solani vha tshi khou tevhela kholomo ngei fhasi tieni, vho dovha hafhu vha tuwa na Mulweli sa izwi Mulweli ovha ono fhedza u vhala. Vha swika vha thoma u

ṭodana nadzo vha si vhuye vha lenga na u dzi wana sa izwi Vho-Solani vha tshi vho tou zwiḡivha uri dzi wanala nga gai. Vho mbo ḡi dzi khada vha tshi khou vhuya na dzo hayani. Zwezwi vha ṇḡilani ya u vhuya hayani Vho-Solani vha thoma u zwi vhona uri hunga huna tshiṇamana tshine a tshiho hafha fhethu. Vha thoma vhe dzhudzhuru ṇḡevhe dza ralo u ima vhono tshuwa vhari "Mulweli"! , swikisani kholomo hedzi mukomani ṇḡe ndi humele u sedza tshiṇamana, a thi khou tshi vhona hafha tshi ngavha tsho sala fhasi hangei tieni. Vho-Thovhele vha ḡo kwata vhukuma arali vhanga tou zwivhona uri tshiṇamana a thingo vhuya natsho. Mulweli ari zwoluga ndi ḡo dzi swikisa, a ṭuwa nadzo a dzi swikisa mukomani.

A tshi swika mukomani a wana Vho-Thovhele vho no ima muṇangoni wa danga vho lindela u vhona uri kholomo dzi khou vhuya hayani dzo fhelela na. Uyo wo vha u tshi tou vha mushumo wa Vho-Thovhele wa ḡuvha na ḡuvha. Vho vha vha tshiri u swika hayani musi vha tshi khou bva ngei Mushumoni wavho, Kholomo dzavho nadzo dza tshi vha dzi khou dzhena dangani. Izwo zwa ita uri ḡuvha na ḡuvha Vho-Thovhele vha thome

vha fhire nga dangani vha sathu swika na mutani
vha thome u vhona uri kholomo dzavho dzi khou
vhuya hayani dzo fhelela na.

Musi Mulweli a tshi tou fhedza u dzhenisa
kholomo dangani a dzi valela. Vho-Thovhele
vhari Mulweli khotsi aṅu vha ngafhi ṅamusi dzo
vhuisiwa nga ini, kani vha khou vhaaisala. Mulweli
ari hai a vha vhaaisali, vho tevhela tshinwe
tshinamana tsho salaho fhasi hangei tieni. Vho
zwivhona ri ṅdilani, ro no tou vha mudavhini uri
tsho sala. A vhari ṅṅe ndi tuwe. Vho-Thovhele
zwa uri huna tshinamana tshisiho vho vha vha
songo zwivhona vho tou thoma u zwi sedza vha
zwi vhona nga murahu ha musii Mulweli ono
amba. Zwa vha dina vhukuma vha kwatesa. Vho-
Thovhele kha kholomo dzavho vho vha vhasa
ṭoḍi upfa na tshithu na tshithihi. Vho vha vha tshi
dzi funa vhukuma nahone vha tshi dzi
ṭhogomela. Wa tshiri arali u tshi khou tshimbila
wa ṭangana na dzo ṅdilani wa dziirwa, na vhone
vho vha vha tshi u lifhedza arali vha hone tsini.

Vho-Solani vho swika vha ṭoḍana na tshinamana
na ḍaka loṭhe vha tshi khou amba nga mbilu vha
tshiri "ngoho hafha ṅamusi ndo i kanda mutshila,

Vho-Thovhele vha nga si takale naluthihi arali nda sa tshi wana hetshi tshiṱamana.” Kana tshi ḁo vha tsho ngalangalela ngafhi ngaauri a hu athu vha na ḁuvha na ḁithihi ḁine tsho no vhuya tsha ngalangala nahone a tshi tambeli kule na mme ahone. Nga ṁḁila ine Vho-Thovhele vha *raka* ngayo, ṁamusi ndi hone ndo ḁa mushumo hafha. Ndi tou rabela uri nga vhe vha tshi mpfela vhuṱungu vha sa tou mpandela ngoho. Hafhu ndi na miṁwaha ino swika miṱanu ndi tshi khou dzi lisa hedzi kholomo. Na nthihi yadzo a i athu vhuya ya xela.”Vho-Solani vho ṱoḁa ya vhuya ya tsha ya awara ya malo vha sa kho vhuya vha tshi wana. Vha mbo ḁi huma vhaya mukomani vhono tou neta nga u ṱoḁa ngaauri na ḁuvha ḁo vha ḁo no swifhala vhukuma.

Musi vha tshi tou swika mukomani Vho-Thovhele vha vha vha khou vha thoma ngazwo zwa tshiṱamana vha sa athu vhuya vha dzula na fhasi, vhari ndi a kholwa no tshi wana tshiṱamana tshanga. Vho-Solani vha kwatamisa tshifhaṱuwo vhari, vha mpfarele Vho-Thovhele, ngaauri a thingo tshi wana, nahone ndo mona-mona hoṱhe fhedzi ndi sa tshi wane. Vho-Thovhele vhari Vho-Solani arali vha tshi kho ṱoḁa u thoma u ḁi ita

mbava kha nne ari nga andani na luthihi. Tshinamana tshanga ndi khou tshi toda vha tou ri vho humela u sedza u swikela vha tshi tshi wana vha vhuya natsho fhanu hayani. Arali zwa sa ralo vha divhe uri mushumo wo vha fhelela na tshelede ya hoyu nwedzi a vha nga i wani, vha tou nanga kha zwezwo ngauri ahuna tshinamana tshine tshi nga sokou ngalangala zwiamba vha nga vha vho tou tshi tswa vha rengisa. Khezwi tsha kale-kale tshi sa ngalangali. Arali vho thanya vha do ita zwo fanelaho vha tshi vhuisa hayani.

Vho-Solani vha tshi pfa izwo vha vhona tsha khwine hu u humela u toda tshinamana ngauri hayani vha na muta ngauralo mato othe o sedza khavho. Arali vha fheleliwa nga mushumo zwi amba ndala ndi hone itshi do tou di nea mannda. Vho-Solani vha tuwa hayani vha dzhia luvhone lwo vhone tshela vha vhidza na Mulweli uri ade a vha fhelekedze u toda tshinamana. Mulweli ovha a tshi khou vhala bugu dzawe a hana ari ene ha khou ya fhethu u khou vhala. Khotso awe vha mutalutshedza uri hezwi ndi zwa u fa na u tshila khavho, arali tshinamana tsha sa wanala zwiamba na mushumo wo fhela, a hu tshena u nwa tie fhanu mudini. Mulweli o fhedza

a khou zwi vhona uri mushumo wa khotsi awe ndi wa vhuṭhogwa kha vho, a mbo ḡi tiba bugu dzawe a ṭuwa na khotsi awe vha ya u ṭoḡana na tshiṇamana tsho ngalangalaho. Vho swika vha tshi ṭoḡa na ḡaka loṭhe ya vhuya ya tshaya awara ya fuminthihi vha sa khou vhuya vha tshi wana.Vho-Solani vha mbo ḡi bva kha zwo vha tenda uri tshiṇamana a tshi khou wanala zwiamba mushumo wo vha fhelela ahu tshena zwine vhanga ita.Vho-Solani vha mbo ḡi humela hayani na Mulweli vha ya u eḡela.

Ḋuvha ḡi tevhelaho Vho-Solani vha buba nga matsheloni vha livha ngei mukomani vha tshi khou itela uri vha wane Vho-Thovhele vha sa athu bva vha ya mushumoni wavho uri vha kone u amba na vho khamusi vha ḡo pfesesa vha vha khathutshela vha tenda u vhaḡha mushumo wavho murahu. Vho-Solani vha tshi swika vho wana Vho-Thovhele hu hone vha tshi khou ṭoḡa u bva hayani vha ya mushumoni.Vho-Solani vha swika vha gwadama fhasi phanda ha Vho-Thovhele vha tshi khou ḡi ṭukufhadza vhari, *muhulwane wanga, ndi khou tenda ndo khakha fhedzi ndi humbela u farelwa lufhanga a thinga dovhi nda ita vhukhakhi ho raliho. Ndi khou tou*

humbela uri vha singo mpandela ngauri hayani ndo sia mufumakadzi na n'wana vhane vha khou tōḁa u ḁa. U tou amba ngoho nḁe tshinḁamana a thingo tou tshi rengisa. Vho-Thovhele vha si vhuye vha tenda upfa tshithu na tshithihi, vha hana vha tou dadadza vhari Solani, ḁa ḁa hafha ḁia kovhela.

No itesa vhukhakhi vhuhulu nga manḁa vhune a vhu farelei. Ndi ḁo dovha nda ni fulufhela hani no ita zwithu zwo raliho. Hone ndi nnyi ane a vha na vhuḁanzi na zwo uri tshinḁamana tsho tou ngalangala, hu ḁivha nnyi ḁinḁwe ḁuvha ni nga vha no tou tshi rengisa nga yone nḁala. Ahuna mushumo une na ḁo u wana fhano ngauri ndo no wana kale muḁwe ane aḁo lisa. Vho-Solani vha mbo ḁi rembuluwa vha humela muḁini wavho vho bilufhala vhukuma.

Zwithu zwo ḁo thoma u lemela muḁani wa Vho-Solani. Ho vha hu tshi bala na tshelede ya u renga vhurotho ha u n'wa na tie nga matsheloni. Fhedzi Vho-Solani vho vha vha tshi ḁi ita vha tshi ima-ima sa munna vha tōḁa zwickoropo uri vha ḁo kona u rengela mufumakadzi na n'wana zwiliwa. Tshinḁe tshifhinga arali Mulweli a hone hayani a songo ya tshikoloni o vha a tshi tuwa na khotsi

awe zwickoroponi, u fana na uya u hada na u remulula daka dzi tsimuni. Zwone u tuwa tshikoloni Mulweli asi na tshelede o mbo di tou thoma u zwidowela a tangedza na uri zwienda zwa tshikolo ha tsha do zwiwana.

Nga murahu ha vhege musi Vho-Solani vho dzula hayani na muta wavho, lutingo lwavho lwa vha lu ya lila vha tshi sedza vha wana hu malume avho Vho-Tshumedzo vhane ndi kale vhukuma vhasa ambi navho. Vho-Solani vha fara lutingo vhari malume, habe ndi kale vhukuma, hone vho vuwa hani. Vho-Tshumedzo vha ri Solani nne ndo vuwa, ndi khou vhuya venda nga Mugivhela honoyu wa yenei vhege nda ni dzhia na awela u lisa kholomo ngauri ndo ni wanela mushumo wa khwine ngeno tshikhuwani. Vho-Solani vha tshi pfa izwo vha takala vhukuma vha takuwa vha ima vho dala dakalo. Vhari malume ndi khou livhuwa ngoho a vha ntshileli na kholomoni ndo vha ndi sa tsha shuma ndo pandeliwa, zwa zwino ri khou amba ahuna na zwiliwa hafha hayani.

Vho-Tshumedzo vhari ni singo vhilaela ndi do vhuya nda ni dzhia zwido luga ndi khou toda uri ni vhe ni khou shuma u linda hafha vhengeleni

langa. Vho-Solani vha takalesa vhukuma vha
vhudza mufumakadzi wavho mafhungo madifha
vha fhedza vha mufufhedzisa uri vha do posa
tshelede nwedzi muñwe na muñwe musi vha tshi
hola. Luṱingo lwa Vho-Tshumedzo lwo ita uri
mapfene a tsitse vhana muṱani wa ha Solani
duvha ilo vhunga Vho Solani na mushumo vho
vha vha si tshena.

Nangoho Mugivhela u tshi swika malume a Vho
Solani na Vho-Tshumedzo vho swika venda vha
ya ha Solani vha tshi khou ya u vha dzhia uri vha
tuwe navho tshikhuwani. Vho swika vho fara na
matshekasi mavhili ana zwiliwa nga ngomu vha
fha Vho-Mukondzi vha ri vha do sala vha tshi khou
la na nwana vhunga sa izwi husina zwiliwa ngauri
mukalaha vho vha vha si tsha shuma.Vho-
Mukondzi zwo vha takadza vhukuma u vhona uri
Vho-Tshumedzo vhana ndavha na Vho-Solani.

Vho-Tshumedzo vha ri ndo fhaṱa vhengele lihulu
hangei tshikhuwani, ndi khou toḁa uri Solani a
shume sa mulindi wa tsireledzo ngauri ho ḁala
vhugevhenga hangei tshikhuwani.Vho-Solani vha
onesana na mufumakadzi wavho na nwana vha
tuwa u namela goloi ya malume vha livha
doroboni ngei Soweto. Nga murahu ha nwedzi
musi Vho-Solani vhangei tshikhuwani, vhari vha

tshi tou hola nga Muholo wavho wa u thoma vha humbula mufumakadzi na mutukana wavho Mulweli vha vha rumela tshelede ya zwiḽiwa. Na nga ṛwedzi u tevhelaho vha ḽi itisa zwezwo vha rumela tshelede fhedzi tshelede yone yo vha i ṭhukhu lune I nga si renge zwiḽiwa na zwienda zwa Mulweli nga khathihi ngauri Vho-Solani navho vho vha vha tshi khou tea u ḽa ngei tshikhuwani. Vho-Mukondḽi vho vhudza Mulweli uri vha ḽo tou sengedza nga ṭhukhu nga ṭhukhu uri vha kone u murengela zwienda zwa tshikolo. Kha ṛwedzi wa vhuraru Vho-Solani vho ḽo ri vha mushumoni vha tshi khou shuma, ha swika he vha tama muṛwe mufumakadzi wa mu Zulu ono pfi Thandeka ono shuma hanefho vhengeleni u badelisa musi vhathu vha khou renga. Vho- Solani vho fhedza vha tshi khou ambisa Thandeka vha funana nae.

U ḽa ha Thandeka vhutshiloni havho zwo thoma u ita uri Vho-Solani vha hangwe nga ha mufumakadzi wavho na ṛwana vhe vha vha sia vengḽa nga zwiṭuku nga zwiṭuku ngauri vho vha vha tshi vho ṭhogomelana na mufumakadzi wavho muswa wa muzulu. Vho-Mukondḽi vha thoma u zwivhona uri hunga zwithu zwi vho thoma u shanduka ngauri Vho-Solani vhovha

vhasi tsha founa sa kale.Vho- Mukondxi vha tshi founa Vho-Solani vhovha vha tshi dzula vho fara tshifhinga tshothe vha tshi sokou ri ndi nga si kone u amba zwa zwino. Nwedzi uyo wa vhuraru u tshifhela Vho-Solani a vho ngo tsha rumela tshelede venda, vho i la tshikhuwani na Thandeka.Vho-Mukondxi vha tshi founa vha tshi vhudzisa uri tshelede vha do panga lini khotsi a Mulweli ngauri nwedzi wo fhela phindulo kha Vho-Solani ya ri ndi bva vhubvo.

Maduvha o vhuya a tou fhela Vho-Solani vha tshi sokou ri ndi khou thoma nda dzudzanya. Ho do swika he Vho-Solani vha neta vha si tsha fara na lusingo lwa Vho-Mukondxi ngauri vho vha vha tshi khou shavha uri vha do nga vha sa vhuya vha lwa na Thandeka. Mbilu ya Vho-Mukondxi yo thoma u vhavha vhukuma musi vha tshi vhona zwine Vho-Solani vha khou vha ita zwone ngauri duvha le Vho-Solani vha tuwa nga lo tshikhuwani vho sia vho vha fulufhedzisa uri vha do posa tshelede nwedzi muñwe na muñwe, fhedzi naho zwo ralo Vho- Mukondxi vha di vhudza uri ndi khwine vha litshe u kombetshedza zwithu ngauri Vho-Solani vha khou tou zwi sumbedza uri avha tsha vha toda na luthihi vhutshiloni havho.Vho-Mukondxi

mbilu yavho yo tou nana u vhavha vha tshi humbula uri vho di hwala nga nwana wa Vho-Solani vhane avha tsha toda u di tumanya navho. Vho-Solani tshikhuwani ho vha shandukisa tshothe vhambo di tou shandukisa na lusingo lwavho a renga luswa a tshi khou itela uri Mukondi asi tsha vhuya a mudina na luthihi.

Ndi nga Musumbuluwo nga masiari musi Mulweli a tshi khou vhuya hayani a tshi khou bva tshikoloni. Mulweli o vha o neta vhukuma a tshi khou tshimbila ngo tou hwenya nga upfa yone ndala ngauri tshikoloni ho vha hu songo phakhiwa. Musi a tshi swika hayani a tshi tibula dzi bodo a wana uri ahuna zwiliwa mme awe a vho ngo bika.

Mulweli aya kha mme awe ari zwiliwa vho zwi vhea kha mini ndi sa zwi vhoni afha nduni. Vho-Mukondi vhari Mulweli nne a thingo bika ngauri ahuna zwiliwa, khotsi anu avha ngo posa tshelede hoyu nwedzi mugayo wo tou fhela tshothe sagani. Hezwi ndi hafha a thina na pulane uri tshelede ya mugayo ndi yo itswa fhi ngauri nne a thi shumi. Khezwi ini ni singo vhuya no la ngei tshikoloni. Mulweli ari namusi a hu ngo phakhiwa tshikoloni hupfi zwiliwa zwo fhela zwi

doḁa matshelo. Mulweli ambo ḁi dzhena nduni a thoma u vhala bugu dzawe a tshi ralo u rothisa mitodzi ya matomola mbilu ana mbiti dza uri u khou ṭoḁa u phasa a fhelise vhusiwana hahawe sa izwi zwino ho tou ḁi ṇea manḁa tshoṭhe ngauri khotsi awe vho mulaṭa na mme awe. Mulweli o vhala awara nthihi fhedzi a mbo ḁi takuwa nga u pfa zwi si khou vhuya zwa dzhena zwine a khou vhala ngauri thumbuni hovha hu tshi vho lila nga ndala. A tshi bvela nḁa a wana mme awe vha tshi khou vhuya hayani vho fara tshekasi ina maswiri na mapapawe vha ri Mulweli ṇwananga soko lingedza u ḁa maswiri khea na mapapawe ni ḁo pfa ni khwiṇe, ndo tou tshimbila ndi tshi humbela na miḁi heyi. Mulweli aya a dzula fhasi na mme awe vha thoma u ḁa.

Tshikoloni Mulweli o vha asi muthu wo tou phasa zwavhuḁi a tshi phasa nga maraga dza fhasi fhedzi ene ovha ana muḁoro wa uvha dokotela une ha ṭoḁi u u bvisa muhumbuloni wawe naluthihi. Mulweli o vha ono ḁi dovholola vhunzhi ha mirole kha kiḁasi dza murahu. Fhedzi naho zwo ralo a zwi ngo ita uri a litshe tshikolo naho o vha a tshi dzhena na vhana. Liṇwe ḁuvha tshikoloni mudededzi wa *Life Siences* Vho-Lukoto

vha tshi khou funza kīlasini ine Mulweli a dzhena khayo, vho thoma nga u tshimbila vha tshi khou vhudzisa vhagudiswa uri musi vha tshi bva vha kho uya u gudela mini magudedzini a pfunzo dza nnṱha (*University*.) Mugudiswa muṱwe na muṱwe o vha a tshi khou amba zwawe zwine a ṱoda u vha zwone. Vho-Lukoto musi vha tshi swika kha Mulweli vha tshi muvhudzisa uri u ṱoda u vha mini afha vhutshiloni ari ene u ṱoda u vha dokotela. Vho-Lukoto vha tou fa nga zwiseo vhari vhatu ani mpfeli, Mulweli ini ni khou ṱoda u vha dokotela nga ndila-ḑe ni sa vhali na bugu ni tshi kha ḑi phasa Life Sciences nga maraga dza fhasi vhukuma.

Vho-Lukoto vhoiri u amba izwo vhaṱwe vhagudiswa vha thoma u sea. Mulweli mbilu yawe ya vhavha vhukuma ngauri ene ovha a tshi zwi ḑivha uri uya vhalala. Vho-Lukoto vhari i vhani Pholisa kana ni ye vhusoleni. Mulweli mafhungo o ambiwaho nga Vho-Lukoto a mukwama vhukuma a dzula a ṱungufhala kīlasini vhaṱwe vhagudiswa vha tshi khou musea.

Musi hu tshi swika tshifhinga tsha thero ya Geography ho ḑa Vho-Muḑalo afho kīlasini vhane vha funza thero iyo. Vho-Muḑalo ndi

muthu ane a funa vhana fhedzi Mulweli ene u bva phanda vha sokou pfa vha tshi mutakalela vhukuma. Musi Vho-Mudalo vha tshi khou funza Mulweli o vha o fara lutha a tshi khou humbula zwe Vho-Lukoto vha muvhudza zwone uri angasi vhe dokotela. Zwo vha zwi tshi khou mudina ngauri ndi muloro wawe u bva a tshi khou di tou vha mutuku. Mulweli o dovha hafhu a vha a tshi khou humbula ngaha mme awe vhane vha vha uri vho vhifha muvhilini. O pfa zwi tshi khou mudina vhukuma uri hayani ahuna na zwiliwa zwine vha khou la.

Mulweli a mbo di thoma u rothisa mitodzi hanefho kilasini ngeno Vho-Mudalo vha kati no funza. Mulweli o thoma u amba nga mbilu a tshi khou di vhudza uri ngoho khotsi awe angasi vuwe o vha farela na duvha na lithihi. Vho-Mudalo vhoi zwezwi vha kati vha tshi khou funza vha mbo di zwivhona uri Mulweli u khou lila vha muvhidzelela lu vhili lothe asa vha pfi, nga lwa vhuraru a kona u tshenuwa o dda a sedza Vho-Mudalo mitodzi i tshi khou bva. Vhana kilasini vha musea. Vho-Mudalo vha kaidza vhagudiswa uri a vha litshe u sea muñwe mugudiswa nga vho. Vha vhidza Mulweli vha ri kha de vha bvela nae

nnḁa vha swika vha muvhudzisa uri ndi ngani a tshi khou lila. Mulweli ari a vha mpfarele Vho-Muḁalo ndo vha ndi tshi khou tou humbula zwiḁwe, ndi khou vha fulufhedzisa a zwi tsha ḁo dovha zwa itea. Vho-Muḁalo vha ri Mulweli nḁe a thi ngo ri ni nkhumbele pfarelo ndi khou ṭḁḁa u ḁivha uri ini ni khou lila mini khamusi liḁwe ḁuvha ndi nga kona uni thusa. Mulweli asi tende u vha vhudza a sokou ri kha vho, asi zwithu zwino dina. Vho-Muḁalo vhari tshimbilani ni ye u ṭamba khofheni bombini ni kone u vhuya ni tshi dzhena kiḁasini. Mulweli a ṭuwa a tshi khou phumula na miṭḁdzi a fhedza a vhuya kiḁasini a funziwa na vhaḁwe.

Vhunzhi ha vha gudiswa afho tshikoloni tsha Mpandeli, Mulweli vho vha vha sa mu takaleli zwavhuḁi vha tshi dzulela u mu goḁa nga zwine avha zwone. Mulweli o vha a tshi ya tshikoloni a songo pholisha zwienda. Zwienda zwawe zwa tshikolo zwo vha zwo no ḁi ṭahala fhedzi mme awe o vha asa vha vhudzi uri u khou ṭḁḁa zwienda zwiḁwa ngauri a tshi zwi ḁivha uri a vha shumi nahone uyu u tou vha ḁwaha wawe wo fhedza a tshikoloni. Tshikoloni tshiḁwe tshifhinga u ṭuwa a songo aina zwiambaro zwawe nga

nṭhani ha uri hayani hu avha husina muḁagasi wo fhela. Vhathu vho vha vha tshi ri una vhuḁa. izwo zwa ita uri Mulweli asi ṭoḁe u vha na khonani a ḁi tshimbilele a eṭhe ngauri vhathu vha a kola.

Nga bureiki Mulweli oya a phakha tshidammba tshi tshi nzhi hu u itela uri tshiṇwe a ṭuwe na tsho hayani ayo fha mme awe. Nga bureiki ṭhukhu Mulweli o bva kīlasini a ṭuwa aya nḁuni ṭhukhu, ari musi a tshi vhuya kīlasini a wana mukhwama wawe wo vuliwa ho tswiwa tshi ḁa tshikhafuthihi tshawe na tshidammba tshe a vha o ḁi vhudza uri u ḁo swika a tshifha mme awe. Mulweli a kwata zwa mudina aya a vhudzisa vhaṇwe vhasidzana vho dzulaho kīlasini uri ndi nnyi o vulaho mukhwama wawe. Vha tshi fhindula vhari vhone a vha ngo muvhona. Mulweli a mbo ḁi bva aya a ima nṇḁa ha kīlasi o kwata a tshi khou humbula uri u ḁo tou zwi itisa hani ngauri hetshiḁa tshikhafuthini ndi tshine a phakhela khatsho na nga maḁuvha. Musi Mulweli a tshe o ima ha mbo ḁi ḁa muṇwe mutukana ono pfi Mueletshedzi ari Mulweli no kwatela tshidammba tshaṇu naa.

Tsho tswiwa nga ha vhaḁa vhatukana vhano dzula murahu, Maluṭa na ṭhama dzawe. Na nṇe tshanga tsho tswiwa ndi tshi vhuya kīlasini a

thingo tshi wana fhedzi ni songo vhilaela zwe vha ita ndi tshivhi tshihulu. Hoyo we ani vhaisa vhutshiloni, na ene duvha lawe la uri a vhaisiwe vho li do swika ngauri ahuna mutali hafha shangoni. Zwivhi zwashu ri zwi lifha fhanu shangoni ri tshi kha di tshila. Zwino na henevhala vhatukana vha do zwi lifha. Mulweli o vha o sokou fhumula o lavhesa Mueletshedzi musi tshi khou pfa zwine a khou amba. Nga tsha matshelo hahone tshikoloni Mueletshedzi o ya a phakha zwiliwa zwawe a vhea mukhwamani a u sia kilasini.

Mulweli ene o phakha a vhea mukhwamani a tshimbila o u beba a tshi khou shavha u tsweliwa. Musi bureiki ya vhuvhili i tshi vhuyelela Mueletshedzi a tshi humela kilasini o swika awana mukhwama wo vuliwa *tshikhafuthini* tshawe tsho tswiwa futhi. A si vhuye a gungula ngauri o vha a khou zwidivha uri ene huna zwe a ita kha zwiliwa. Vho-Lukoto vho mbo di da afho kilasini vha thoma funza. Musi vha kati vha tshi khou funza Maluta a thoma u luṅwa luṅwa o dzula murahu a takuwa o fara thumbu yawe ayo humbela ubva a tshi khou sumbedza upfa vhuṅgu. Vho-Lukoto vha mutendela Maluta a bva a tshi khou gidima ayo ṭanza. Ṭhama dzawe

Andani na Thanyani na vho vha mbo ɗi tevhela vha tshi khou ya u ɗanza navho. Vho-Lukoto vho vha vha tshi khou ri khamusi ndi zwo tou tamba vha tshi ya u sedza vha wana Maluɗa na ɗhama dzawe vha vha tshi khou ɗanza.

Maluɗa o mbo ɗi thoma upfa a tshi khou dzheniwa nga murotholoo a tetemela a fhedza nga u wela fhasi. Vho-Lukoto vha thoma u ɗavha mukosi vha tshi vhidzelela thuso kha vhaŋwe vhadededzi. Vhadededzi vha ya vha tshi khou gidima vha tshi ya u thusa. Vhagudiswa vho vha vho no bva dzi kiɗasini dzavho vho no ɗadza afho nɗa vha tshi khou ɗalela. Vho-Ramaleba vhane vha vha ɗhoho ya tshikolo vha mbo ɗi ya vha dzhia moɗoro wavho vha u sendedza tsini vha hwala matshudeni avha vhararu vha vha gidimisela vhuongeloni hanga tsini. Vho-Ramaleba vho ri vha tshi tou swika afho vhuongeloni vha tshi khou tsitsa matshudeni mashudu mavhi vha wana uri huna mutshudeni muthihi o lovhaho ane a vha Maluɗa. Thanyani na Andani vhone vha ɗavhanya vha dzheniswa nga ngomu vha thoma u thusiwa. Vho-Ramaleba zwa vha vhavha vhukuma u lovha ha mutshudeni uyo.

Mulweli ori musi a tshi tou swika hayani a tshi khou bva tshikoloni a swika afha mme awe tshidammba tshe a phakha tshikoloni. A fhirela nduni yawe aya a bvula zwiambaro zwawe zwa tshikolo a ambara zwa u ṭwa nga zwo. A doba banga a fhedza a bva aya thavhani u rema khuni dzo rengisa hu itela uri a wane tshelede ya u renga zwiliwa zwa hayani. Mulweli o swika a rema nyana a vhuya musi ḍuvha li tshi vho kovhela. A tshi swika hayani a kuvha zwiambaro zwa tshikolo a kona uya u ṭamba a fhedza a dzhenela bugu. Mulweli ori zwezwi a tshi khou vhalala bugu dzawe a humbula uri mara Vho-Lukoto vha ḍovha vha tshi khou amba zwone. Hezwi zwithu zwa u vha dokotela ndi khwine ndi zwi litshe ndi tou ita zwezwi zwa vhu Pholisa. Mulweli a mbo di ṭiba bugu dzawe a dzhena nguvhoni a litsha zwo vhalala.

Nga tsha matshelo ha hone tshikoloni nga matsheloni musi vhana vho kuvhangana thabeloni. Vho-Ramaleba vho ḍivhadza tshikolo nga ha lufu Iwa Maluṭa. Vhathu vha kanuka vhukuma zwa vha tshuwisa. Vhañwe vhagudiswa vhane a vha dzheni na Maluṭa kilasini nthihi vha

hanedza vhari asi zwone Vho-Ramaleba ahu kundwe vha khou tou swaswa Maluṭa hango lovha o vha ahone tshikoloni Mulovha nahone o ḡi takalela. Vhagudiswa avho vho vha vha tshi khou ambisiwa ngauri a vha ngo zwi vhone musi Maluṭa a tshi khou ṭanza na ṭhama dzawe Andani na Thanyani vhane vha khou lwela vhutshilo ha vho ngei vhuongeloni.

Musi hu tshi khou bviwa thabeloni vha gudiswa vha tshi khou humela dzi kilasini dzavho. Vhaṅwe vha vha vhagudiswa vho vha vhono ṭungufhala vho dzhieliwa mutakalo nga upfa lufu lwa Maluṭa. Vhaṅwe vhe vha vha vho mudowela vhovha vha tshi khou tou lila. Vhaṅwe vha ri o ita zwone ri ḡo sala ro awela. Mulweli oya kha Mueletshedzi a muvhudzisa uri ndi ene o zwi itaho na. Mueletshedzi a hana ari ene ha zwi ḡivhi asi ene. Mueletshedzi nga ngomu mbiluni yawe o vha a tshi tou vha na vhuṭanzi ho fhelelaho uri ndi ene o zwiitaho. Ndi ene o shelelaho Maluṭa na ṭhama dzawe mulimo. O vha o tshuwa a tshi khou ḡi sola ngauri ene a tshi vha shelela o vha asa zwiḡivhi uri hu ḡo lovha muthu, o vha a tshi khou ri vha ḡo tou luṅwa thumbuni zwa fhelela hanefho. Mulweli o vha a

tshi khou zwi humbulela uri muvhangi wa nyete
yothhe heyi ndi Mueletshedzi fhedzi Mulweli o
mbo di bva khazwo a zwi litsha zwo ralo.

Mulweli o thoma u ita zwo swika hayani a tshi ya
khunini duvha na duvha musi a tshi bva
tshikoloni. O vha a tshi vhuya hayani duvha lono
swifhala a tshi khou itela uri a reme khuni nnzhi.
Zwa u vhala zwone o vha ono tou zwithupha a di
vhudza uri u do vhala nga mulingo. Vho-
Mukondzi vho vha vha sa zwi divhi uri Mulweli ha
tsha vhala bugu. Vhovha vha tshi zwi dzhia uri
Mulweli u vhuya khunini a tamba a fhedza a
vhala bugu dzawe. Vho-Mukondzi zwo vha zwi
tshi vha fha mutsiko u vhona Mulweli a khou
kakarika a tshi itela u wana tshelede a khou litsha
u vhuya hayani a awela uri a vhale zwavhudi.
Vho-Mukondzi vho lingedza u dzula nae vha
muvhudza uri kha litshe zwa khuni a vhale bugu
dzawe nne ndi do ya nda rema. Mulweli a hana
ari mma vhangsi zwi kone vhona u rema khuni
vho tou ralo ndi do ya nda rema nne mune.
Mulweli o rema khuni dzawe a vhuya a tou
fhedza a kona u dzi rengisela Vho-Munzhedzi nga
R300 a dzhia tshelede aya a renga ngayo mugayo
wa yeneyo tshelede a vhuya nawo hayani. Vho-

Mukondzi zwa vha takadza vhukuma u vhona uri Mulweli uya humbula hango sokou tambisa tshelede. Naho Mulweli o renga mugayo fhedzi u si na zwisevho zwo vha zwo dzi thusa nyana afho mutani ngauri Vho-Mukondzi vho vha vha tshi kona u dzhena tsimuni vha palapala muroho vha la na vhuswa. Mulweli o dovha hafhu a isa phanda no reda dzinwe khuni a tshi khou itela uri a kone u renga hafhu zwinwe zwiliwa.

Musi maduvha a tshi khou dzi ya ho do swika maduvha a uri Vho-Mukondzi vha fholowe. Vho-Mukondzi vho mbo dzi onesa Mulweli vha tshi khou tuwa ngei vhuongeloni ha Tshilidzini uri vha do thusiwa hone. Vho tuwa musi duvha la vho lo vhofholowa li sa athu vha tsini vha swika vha fhedza maduvha mavhili vha haningei nga duvha la vhuraru vha kona u vhufholowa vha wana nwana wa musidzana we vha do muira uri Tshedza. Tshedza musi a tshi khou tou bva u bebiwa Vho-Mukondzi vho vha tshi musedza vha zwi vhona uri ningo heyi na mulomo zwifana na zwa Vho-Solani vhone khotsi a nwana.

Nga murahu ha vhege Vho-Mukondzi vho do vhofhololwa fha la sibadela tsha Tshilidzini vha

humela hayani. Vho ri vha tshi tou swika hayani vha tshi khou dzhena nga gethe, Mulweli a takala vhukuma a tshi vha vhona a vha a tshi khou thoma u vha gidimela a vhudzisa uri n'wana ndi wa mumini. Vho-Mukond'i vha sea vhari Mulweli a ni nndindeli nda thoma nda dzula-vho fhasi, ini ni tshi tou humbulela a ngavha a mumini, mutukana kana musidzana? Mulweli mhh! Ndi musidzana hoyu ndi khou tou zwipfa malofhani, asi zwone?. Vho-Mukond'i vhari ee no amba zwone ndo ni vhuyela na khaladzi. Vho-Mukond'i vha dzhena nae nduni vha muededza n'tha ha mubete, Mulweli aya a muvhona a pfa a khou mufuna nahone zwo mutakadzesa vhukuma u vha na khaladzi mutuku.

Vho-Mukond'i vho dovha hafhu vha lingedza u lidzela lu'tingo Vho-Solani ngei tshikhuwani vha tshi khou di ri kha musi vha do wana lu'tingo lwa vho lu muyani vha vha talutshedza uri vha na n'wana wa musidzana. Vho-Mukond'i vho lingedza nga hothe hune vha nga kona fhedzi lu'tingo lwa Vho-Solani lwo vha lwusiho muyani. Vho-Mukond'i muhumbuloni wavho vho vha vha tshi khou ri Vho-Solani vha do vha wana muyani vha vha vhudza ngaha n'wana khamusi vha do

kona u humbula hayani uri vho sia mufumakadzi na vhana vha posa tshelede.

U ḁa ha Tshedza shangoni zwo ḁisa maṁwe mathada ngauri Tshedza ovha a tshi ṭoḁa zwithu zwinzhi ṁwedzi muṁwe na muṁwe. Mafhi na maḁeri zwine zwavha uri zwiya ḁura vhukuma. Vho-Mukonḁi vho zwi vhona uri vha khou tea u ḁa na ṁḁila yau ita tshelede. vha mbo ḁi ṭavha maṭamaṭisi heneḁho hayani vha tshi khou itela u rengisa uri vha wane tshelede ya u unḁa ṁwana wavho ngauri tshelede ya mundende vho vha vha sa vhoni na hune ya fhelela hone. Musi maṭamaṭisi a tshi vhibva Vho-Mukonḁi vhovha vha tshi a rengisa haneḁho hayani, tshiṁwe tshifhinga vhovha vha tshi ya u a rengisa mundendeni vho ṭuwa na ṁwana wavho ngauri ho vha hu si na muṁwe muthu ane anga sala nae ngauri Mulweli u vha a tshikoloni.

Ḳiṁwe ḁuvha Mulweli e tshikoloni nga bureiki a tshi khou ḁa zwiliwa o dzula a eṭhe tsini na vhaṁwe vhasidzana vhavhili. Roli na Ambani vha tshi khou haseledza vhukuma. Mulweli o vha o sokou dzula o fhumula a tshi khou thetshesela zwine vha khou amba. Roli ari Ambani habe mulingo wa mafheloni a ṁwaha wo swika. Ndi uri

zwino ni do thoma u vhona vhunzhi ha vhatu vha tshi khou thoma uya dzi kerekeni nga hone u shavha u feila, hone kerekeni yashu ni do wana vhatu vha tshi khou da vho tou hwala na dzi bugu. Ambani ari, Roli arali muthu asa koni ha koni ahuna muthu ane anga phasa a songo vhalala. Ni wane muthu a tshi khou tuwa na bugu dzawe kerekeni uri dzi rabeleliwe mara a tshi khou tou zwidivha uri ene ha vhali bugu na luthihi. Mudzimu vha thusa a di thusaho. Roli ari, afho ni khou amba zwone, Mudzimu vha thusa a di thusaho arali muthu a tshi khou vhalala no rabela ndi hone a tshi do phasa. Mulweli o vha o dzula a tshi khou la a tshi nga haho kha vho fhedzi ndevhe dzi tshi khou pfa zwothe zwino khou ambiwa. A pfa Roli na Ambani vha tshi khou amba zwithu zwine zwa pfala zwine zwa vha u rabela zwine ene o vha asa zwi iti.

Musi Mulweli a tshi fhedza u la o mbo di takuwa aya a tamba zwanda zwawe a nwa na madi, tsimbi ya mbo di vha i tshi khou lila ya uri tshikolo tsho dzhena vhatu a vha humele kilasini. Musi Mulweli a tshi swika kilasini, Vho-Mudalo na vho vho mbo di vha vha tshi khou dzhena vha tshi khou toda u thoma u funza. Duvha ilo Vho-

Muḁalo musi vha tshi khou funza vho vha vha tshi khou ambesa ngaha uri vhatu vha vhalese ngauro n̄waha wo fhela a hu tshena tshifhinga.

Vho-Muḁalo vho mbo ḁi bva kha zwo funza vha thoma u vhudza vhagudiswa tshiḁwe tshiḁori tsha muḁwe muḁhanga we avha a tshipfi Aifheli we vha mufunza miḁwahani ya murahu yo fhiraho. Vhari Aifheli o vha e muḁhannga we a vha asa vhali bugu na luthihi. Tshifhinga tshoḁhe hu tshi n̄waliwa dzi thesite o vha a tshi tou tswela. Vhadededzi vho vha vha tshi lila ngae vha tshi dzulela u muwana a tshi khou tswela, vha tshi ḁi ita vha tshi mukaidza uri a zwilitshe ngauro a waniwa a tshi khou tswela mulingoni u ḁo tshi sumba tshikolo. ḁiḁwe ḁuvha n̄e ndo vhuya nda ya khae nda muvhidzela fhethu husina vhatu nda muvhudzisa uri ndingani asa vhali bugu a tshi tou tswela zwa ḁuvha na ḁuvha. A tshi fhindula ari ene ndi kale a tshikoloni u khou ḁoḁa u phasa ngauro una muḁoro wa u ḁi wana o bvelela vhutshiloni u ḁoḁa u vha pholisa, ari u vhala uya zwifuna nahone o no vhuya a zwi lingedza lunzhi fhedzi zwine a vhala a zwidzheni uya ḁavhanya a zwi hangwa.

Nge ngauri ndi mufunzi nda thoma u muvhudza ngaha Mudzimu. Nda thoma nga u muvhudzisa uri uya dzhena kereke naa kana u rabela ezwi a hayani. Ari ene ha dzheni kereke zwo rabela ha vhuyi a zwihumbula. Nda muvhudza uri muthu ane a vha na muḽoro hafha vhutshiloni a tshi lwa nndwa ya u bveledza muḽoro wawe ha i lwi a eṭhe ngauri ni nga si zwi kone. Muthu o faraho khii dza matshilo ashu ndi Mudzimu ene muṅe a eṭhe. Naho na tou zwi funisa hani u bvelela arali Mudzinu vhasingo vula dzi ndḽila ninga si bvelele. Tshiṅwe tshifhinga ni vha no tou ḽi ima phanda uri ni sa bvelele hafha vhutshiloni nga u sa ṭoda u ḽi ṭumanya na Mudzimu. Vho-Muḽalo vhari hezwi zwine nda khou amba hafha zwino ndi khou zwi vhudza na vheiwe uri arali ni tshi ṭoda u bvelela vhutshiloni haṅu rangisani Mudzimu phanda kha zwithu zwoṭhe zwine na ita. Vheiwe sa vhana vha tshikolo tshifhinga tshoṭhe musi ni tshi ṭoda u vhala bugu dza vheiwe ni thome nga u rabele uri zwine na vhala zwi dzhene. Ni singo lindela u rabeleliwa nga muṅwe muthu. Ni vhe na lutendo nga ngomu mbiluni yaṅu ni ḽo vhona ndḽila dzoṭhe dzi tshi vulea miḽoro yaṅu ya wedza.

Mulweli o vha o sokou sedza Vho-Muḁalo maṭoni musi vha tshi khou amba mafhungo ayo o pangula na nḁevhe a tshi khou thetshesela vhukuma. Vho-Muḁalo vhari tshifhinga tshe nḁe nda amba na Aifheli ro vha ri kha tshe tshi tshifhinga ri kha kotara ya vhuraru ri tsini no ṅwala mulingo wa kotara yo fhedza. Aifheli o tenda u nthetshesela musi ndi tshi khou amba nae a thoma u vhala bugu dzawe a tshi rabela na u ḁa kereni nga dzi Swondaha. O vha a tshi vhala ḁuvha na ḁuvha masiari na vhusiku ana fulufhelo asa sedzi uri ono feila kotara tharu dzoṭhe dza murahu. Musi mulingo u tshi thoma u ṅwaliwa Aifheli o vha o ḁi lugisela a si tsha ita zwo tswela. Vhadededzi vho vha vha tshi musedza vhukuma musi a tshi khou ṅwala vha tshi vhona uri ha tsweli na luthihi. Musi mvelelo dzi tshi bva nga ṅwedzi wa Phando Aifheli a wana o phasa. Ṽamusi ri tshi khou amba Aifheli u khou shuma zwavhuḁi ndi ene Muhulwane wa Mapholisa fhaḁa Maṭatshe ngauri o vha na fulufhelo kha ene muṅe uri arali ana Mudzimu anga zwikona.

Arali ni na muḁoro hafha vhutshiloni vhananga ni singo tenda muṅwe muthu a tshi ni vhudza uri ni ngasi kone u bveledzisa muḁoro waṅu. Ahuna

muthu ono divha la matshelo nga nnda ha Mudzimu. Izwi a tshi ni vhudza uri ni nga si zwi kone o vha o tou tolela vhumatshelo hanu a zwi vhona uri zwi do ni balela?. Naho a tshi tou vha thama yanu ya tsini tsini kana u tou vha mubebi wanu we a vhuya a zwi lingedza hezwo zwine ini na khou toda khamusi ene zwa mubalela. Ni singo tenda a tshi ni nyamisa ngau ni vhudza uri na ini zwi do ni balela ngauri ni nga wana hu zwe ini Mudzimu vhani vhetshela zwone. Ni singo tenda u nyamisiwa kha zwithu zwine a ni thu vhuya na zwilingedza nga nthani ha uri mugede u khou zwi vhonisa hani. Muoro wanu ahuna muwe muthu ane anga ni bveledzela wone nga ndani ha ini muwe wa zwo no tou takutshedza na shuma.

Ni songo vhuya na dinyadza na ri ne ndo tou rali ndi do zwikona naa, ne arali hahashu ho tou rali ndi do zwikona naa. Arali muwe muthu o zwikona na ini ni nga zwikona ngauri rothe ri vhathu phanda ha Mudzimu ri ya edana. Vhagudiswa vho mbo di thoma u bandelela zwanda vho takalela maipfi a thuthuwedzo ano khou ambiwa nga Vho-Mudalo vha tshi khou pfa vha khou thuthuwedzwa zwinzhi vhukuma.

Mulweli opfa ana manyanyu vhukuma nga mbilu ari ndi tshi swika hayani ndi khou thoma u vhala futhi. Vhonzhi ha vhaguiswa vho thoma u tenda uri nangoho arali wa vhala u tshi rabela Mudzimu, tshiñwe na tshiñwe tshi ya konadzea.

Tshikolo tshi tshi bva Mulweli o ralo u gidimela hayani ari a tshi tou swika hayani asa thu vhuya a bvula na zwiambaro zwawe zwa tshikolo a swika a dzula fhasi tsini na mme awe a thoma u vha fhululela zwothe zwe Vho-Mudalo vha vha vha tshi khou amba tshikoloni a tshi khou vha vhudza na uri ri khou tea u thoma u rabela na uya kerekeni nga Swondaha. Vho-Mukondzi vho pfa Mulweli a tshi khou amba zwithu zwine zwa vhone zwi tshi nga thusa. Mulweli a tshi talutshedza mme awe hango vhuya a sia na tshithihi o amba zwothe uri vha nyanyuwe sae. Vho-Mukondzi vho vhudza Mulweli vhari uya kerekeni na nne ndi khou zwifuna fhedzi Tshedza u tshe mutuku ndi do thoma nda lindela a tshi aluwa nyana ngauri kerekeni hu vha huna zwilidzo zwi do nga zwise vhaisa nwana ndevhe fhedzi ni songo vhilaela ngauri ndi do thoma u rabela u bva namusi. Mulweli ari zwoluga vha songo vhilaela na nne ndi do vha rabelisa.

Mulweli a mbo ɗi takuwa a swika a dzhena nduni yawe a ɗi valela a thoma u rabela. Duvha ilo Mulweli na mushum wawe we a vha a tshi u ita duvha na duvha wa u swika hayani a tshi ya u rema khuni thavhani hango ya. Mulweli o vha o tou ɗi vhudza uri ene u khou ɗoda u dovha hafhu a humela khou vhala futhi nahone muɗoro wawe u ɗo u wedza wa u vha dokotela. Duvha na duvha Mulweli o vha a tshi thoma nga u rabela tshifhinga tshothe musu a tshi ɗoda u vhala. Mbiluni yawe o vha o ɗi vhudza uri ene hanga nyami nahone muɗoro wawe u ɗo wedza. Vho-Mukondi navho vhovha vha tshi vho rabela tshifhinga tshothe vha tshi rabelisa na nwana wa vho uri a phase zwavhudi.

Nga duvha lo tou thoma musu mulingo wo takutshedza, Mulweli a tshi khou ya u nwalu mulingo wawe wo tou thoma o tuwa o tshuwa vhukuma fhedzi a tshi khou zwi divha uri o vhala. O swika a dzula tafulani a lindela Vho-Mudalo vha tshi phakhela mabambiri a dzi mbudziso. Vha tshi tou muphakela a bonya maɗo a ita thabelo pfufhi a tshi khou rabelela mbiluni uri zwothe zwe a vhala a kone hafhu u zwihumbula. Nga

murahu ha tshifhinga nyana mus i Vho-Muḁalo vhono phakhela na mabambiri o ṅwalela. Tsimbi yo mbo ḁi lila ya uri vhagudiswa vha thome u ṅwala. Mulweli o ṅwala o ḁi vhudza uri hezwi u khou zwi ṅwalela uri a vhe dokotela. Vhaṅwe vha gudiswa vho ṅwala vha bva afho kiḁasini. Mulweli a sala a eṯhe a tshi khou ṅwala. Musi a tshi isa bambiri ḁawe Vho-Muḁalo vha ḁi ṯanganedza vhari Mulweli no ṅwala hani ndi a kholwa no vha no vhalala.

Mulweli ari ndo vha ndo vhalala nahone ndo ṅwala zwavhuḁi. A vha a tshi khou bva kiḁasini a ṯangana na Vho-Lukoto vha tshi khou dzhena vhari uri "Mulweli ndi ene wo fhedzisela u bva afha". Vho-Muḁalo vha tenda, Mulweli ovha o ima nṅḁa a tshi khou pfa zwino khou ambiwa. Vho-Lukoto vhari u khou sokou lenga u bva hoyu mutukana ahuna na zwine a ṅwala nṅe thero yanga ha i phasi u sokou wana dzi 30%. Maraga ya nṯha ye a vhuya a i wana ndi 45% nahone o ḁi tou pondisa vho ḁiṅwe ḁuvha. Mara vha tou muvhona o dzika kiḁasini a tshi khou vhalala vha nga tou ri na zwino u ḁivha luṅwe. Vho-Muḁalo vha tshi fhindula vhari ene mara uḁo phasa nṅe thero yanga uya i kona uya ḁi wana dzi 60% ndi na fulufhelo khae uri u ḁo phasa. Mulweli a mbo ḁi doba

mukhwama wawe ayo phakha a kona u ṭuwa aya hayani.

A ndilani a tshi khou ṭuwa hayani a ṭangana na Vho-Thovhele vha tshi khou tshimbila na muṭanuni wa vho. Mulweli o fhira a tshi khou hwenya mbilu yo no vha phanda a sa vha lumelise a tshi khou gidimela u vhala bugu dzawe. Vho-Thovhela vha mbo ḡi muvhidzelela vhari "ñwana wa Solani! Mulandu ni tshi khou tou fhira no fhumula." Mulweli a si fhindule a sokou vha sedza. Vho-Thovhele vhari khotsi aṅu vha ngafhi? Nahone mpheni ṅomboro dza vho ndi khou ṭoḡa u amba na vho, hedzi ṅomboro dza vho dzine nda vha na dzo hafha a dzi khou shuma. Mulweli ari khotsi anga avhaho vho ṭuwa tshikhuwani, ṅṅe ṅomboro dza vho a thi dzi ḡivhi a thina luṅingo. Mulweli a fhedza a fhira a ṭuwa hayani a tshi khou hwenya.

Vho-Maria vhane vha vha mufumakadzi wa Vho-Thovhele vhari vha khou ṭoḡela mini Vho-Solani nga uri vho tou mupandela. Vho-Thovhela vhari ndo vha ndi tshi khou ṭoḡa u vhaḡa mushumo wavho murahu, ubva tshe vha ṭuwa zwithu a zwi khou vhuya zwa luga habe ndo no pandela vhalisa vhaṅa vhoṱhe u bva tshe vha ṭuwa. Hu khou sokou ḡa vhathu vhane a vhana

ndavha na kholomo. Ndi do tea uri ndi muwane, ndi do ya mudini wawe namusi nga madekwana khamusi mufumakadzi wawe u do nthusa. Vho-Maria vhari u do vha thusa nga mini ngauri arali hu tshi khou pfi u doroboni zwi khou amba uri o wana mushumo haningei, vhone vha khou tou ri u do litsha mishumo yawe a tshi khou vhuyela vhone vho mukolelaho.

Vho-Thovhele vhari Maria da nu fhumula a ni na thuso, kholomo dzanga dzi khou ngalangala dziñwe dzi khou fa ini ni khou amba zwanu zwa thungo. Ni khou tou pfa unga ni khou thusa badi ni tshi khou amba ezwo. Vho-Maria vho mbo di fhumula ngauri vha a zwi divha uri Vho-Thovhela kha zwifuwo zwa vho a vha todi upfa tshithu vhaya kwata vha ita zwo vha tātātisa vha nga do murwa nga mulatela.

Mulweli a tshi swika hayani o talutshedza mme awe ari namusi ndi tshi khou vhuya tshikoloni ndo tangana na Vho-Thovhele vha tshi khou tshimbila na mufumakadzi wavho vha mmbudzisa uri khotsi anga vha gai kana vha khou vha todelwa zwifhio.

Vho-Mukondi vhari vha khou vha todelwa mini ngauri vho tou vha pandela. Vha do dovha vha

vha wana fhi ngauri vho ya na lo la muendeulu ahuna na ano divha uri vha khou di tshila naa hune vha vha hone. Hafhu na nomboro dza malume wahone ri sa dzi divhi ra tshi do di vhudzisa vhone thi vho tou da vha vha dzhia. Mulweli ari unga zwidivha, nne ndi khou thoma nda ya u vhala, tshikhontheina tsha zwiliwa khetshi hafhu ndo vhuya ndo vha phakhela zwiliwa tshikoloni. Mulweli a fha mme awe zwiliwa a fhedza a dzhena nduni yawe a swika a thoma ngo rabela a kona u di vhalela bugu dzawe.

Nga mathabama Vho-Thovhele vho mbo di ya ha Vho-Mukondi vha tshi swika vha si vhuye vha toda no dzula fhasi, vha thoma ngo vhudzisa uri Solani u gai. Vho-Mukondi vhari vha khou muvhudzisela mini ngauri Mulweli o mmbudza uri o tangana na vhone badani vha muvhudzisa a vha fhindula. Vha tou vha vha sa mufulufheli naa. Solani ha tsha wanala fhanu nahone ndi kale a siho u doroboni. Vho-Thovhele vha ri zwino ni tshi nga ni kha nndwa mulandu? Khezwi Solani a tshi tuwa a songo mmbudza. O tou wana mushumo haningei tshikhuwani hahone naa?. Ndi amba ngauri nne ndo vha ndi tshi khou toda

u mufha mushumo wawe murahu. Zwo vha zwi tshi do thusa na uri a vhe tsini na muta wawe nahone a vha mphe nomboro dzawe dza lusingo ndi tou amba nae. Vho-Mukondhi vhari nomboro dza Vho-Solani dzine nda vha nadzo a dzi tsha shuma. Kana vha tou vha vha si tshena lusingo a thi divhi. Vho-Thovhele vha mbo di rembuluwa vha huma vha songo tsha onesa. Vho-Mukondhi vha sokou vha lavhelesa vha tshi khou tuwa.

Nga murahu ha awara musi Vho-Thovhele vho no tuwa Mulweli ori a kati a tshi khou u vhala livhone la mbo di tsima. Mulweli a bvela nda a lavhesa ha vhadzulatsini a wana mavhone o funga. Aya a vhudzisa mme awe uri mulandu ho tsima. Vho-Mukondhi vhari mudagasi wo tou fhela fhedzi ndi do ni fha luvhone holu naya na vhala ngalwo thomani u ima nyana ndi ededze nwana ndi tshi khou vhona. Na bitiri dza hone ungari dzi vho toda u fhelela habe lovha lo guma u rengeliwa bitiri musi khotsi anu vha tshe hone. Mulweli opfa o di thusa vhukuma ngauri o vha o vhala vhukuma nga masiari a tshi nga u khou tou zwidivha uri mudagasi u do fhela afho hayani. Vho-Mukondhi vho ri vha tshi tou fhedza u ededza nwana zwavhudi vha fha Mulweli luvhone vha

muvhudza uri matshelo u do vuwa ayo thoma u rengisa matamatisi o dzula badani uri na vathu vhano fhira nga dzi goloi vha kone u renga. Mulweli a dzhia luvhone aya a vhala zwithu zwiraru zwe avha o sia a tshi fhedza a edela nga u vhona lu tshi vho funga zwituku u sumbedza uri bitiri dzi khou fhelela.

Duvha li tshi tsha nga matsheloni Mulweli o buba a tshi khou itela uri a thome a vhalulule zwothe zwe a vhala duvhani la mulovha a sa thu tuwa tshikoloni. Duvha lo vha lo no di bva ngauri ho vha hu tshilimo. Mulweli a vula vothi la nndu yawe uri hu dzhene tshedza a kone u vhona zwavhudi zwo nwaliwaho musu a tshi vhala. Mulweli a tshi tou fhedza u vhalulula tshifhinga tshawe tsho tamba tsho vha tsho no swika a mbo di tamba a fhedza a rabela a kona u tuwa tshikoloni u nwala. Zwienda zwawe zwo vha zwono tahala a tshi vho tou phashamedza nga nayo.

Vho-Mukondzi vho vuwa nga awara ya sumbe vha wana Mulweli ono tuwa tshikoloni. Vho-Mukondzi vha ya ngadeni ya vho vha fula matamatisi o vhibvaho vha panga ravhani vha ya vha tamba musu vha tshi fhedza vha beba nwana

mutanani, vha tuwa vhaya badani vha swika vha dzula hune ha vha na murunzi vha thoma u rengisa matamatsi. Dziñwe goloi dzo vha dzi tshi khou di ima vha tshi renga vhañwe vha tshi ita vha tshi vha pfela vhuṭungu vha tshi ri vho renga vha vha vhudza uri tshelede ino sala vha dzhie. Vho-Mukondḽi vho vha vha tshi khou tou zwi konḽelela u rengisa afho badani ngauri Tshedza ovha a tshe mutuku tshiñwe tshifhinga o vha a tshi sokou lila o neta. Naho zwo ralo vho-Mukondḽi a zwi ngo vhanyamisa vho di vhudza uri vha khou tea u shumela vhana vhavho. Vho ri vha tshi tou fara tshelede yo vhalaho vhaya vha renga mudagasi u itela uri Mulweli a kone u vhalazwavhuḽi. Zwo vuwa nga matsheloni vho-Mukondḽi vha tshi ya badani zwo mbo di tou vha mushumo wa vho wa ḽuvha na ḽuvha. Vho vha vha tshi khou zwi vhona uri zwi khou vha thusa ngauri vho vha vha tshi vhuya hayani vho fara tshelede ino vhonele nyana, hayani vha si lalele luvhondo. Mulweli o vha a tshiri u bva tshikoloni a fhira nga badani a tshi fha mme awe zwiliwa zwe a phakha tshikoloni arali o phakha zwi zwinzhi. Ene a fhirela hayani ayo vhalala.

Duvha le vhagudiswa vha fhedza nga lo u n̄wala mulingo wavho, vho vha vho takala vhukuma u tshi tou zwi vhona uri vhana vho vha vho neta nga u vhala bugu. Vhañwe vho vha vha tshi khou tshimbila vha tshi onesa vhadededzi ngaauri lwendo lwa uri vha funziwe nga vho lo swika magumoni. Mulweli a tshi khou bva u n̄wala o t̄angana na Vho-Muḁalo vha muvhidzelela vha muvhudza uri vha khou mutamela mashudu uri zwi mutshimbilele vhutshiloni hawe. Vho-Muḁalo vho ita no n̄wala n̄omboro dza vho dza luṱingo kha bambiri vhaḁha Mulweli vha ri musi mvelelo dzi tshi bva a vha kwame a vha vhudze uri o tshimbilisa hani, arali a vha o phasa huna Mpho ine vha ḁo mufha yone. Mulweli zwa mutakadza vhukuma ari u ḁo ita ngauralo. A ṱuwa hayani o ḁala dakalo.

Nga madekwana mme a Mulweli vha tshi vhuya u rengisa maṱamaṱisi. Mulweli o vha vhudza uri vha songo tsha vuwa vha tshi ya u rengisa ene u ḁo ya ngaauri o fhedza n̄wala uḁo vha asi tsha ya tshikoloni. Mulweli o vha asa zwi bvafhi u shumela mme awe, hone mbilu yawe yo vha i tshi vhavha vhukuma musi a tshi vhona mme

awe vha tshi khou ita zwo rengisa maṭamaṭisi vho beba na ṅwana muṭanani.

Mulweli o vha a tshi tou ri u fhedza lini u ṅwala mulingo a vha awedza. Nangoho Mulweli o thoma zwo u vuwa a tshi isa mushumo wa mme awe phanḁa. Naho Mulweli huna zwine a tama musi a tshi khou vhuya u rengisa o vha asa shumisi tshelede ya mme awe a songo amba navho. O vha a tshi ṭuwa nayo hayani a swika a vhaḁha yoṭhe ngauri o vha a tshi khou zwi ḁivha uri tshelede iyo ndi yone yo no khou ita uri a lale o ḁa.

Ḳinwe ḁuvha nga madekwana zwezwi Mulweli o vhuya hayani a tshi khou bva u rengisa, o swika hayani o neta a wana mme awe vho dzula vha tshi khou ḁisa ṅwana mukapu. Aya a dzula tsini na vho ari mme anga ngoho ndi tou rabela uri mvelelo dzi tshi bva nga ṅwedzi wa Phando ndi vhe ndo phasa nahone zwavhuḁi. Vho-Muḁalo vho mpfulufhedzisa uri arali nda phasa vha ḁo mpha Mpho. Mvelelo dzi tshi tou bva fhedzi vha mphe tshelede ndi ye u renga airtime ndi pange hafho kha luṭingo lwa vho ndi vha founele Vho-Muḁalo ndi a zwi ḁivha uri ndi ngasi feile. Vho-Mukonḁi vhari ni ḁo phasa, ndo vha ndi tshi khou

ḁi ni rabelisa na nḁe tshifhinga tshe na vha ni khou ḁwala. U phasa haḁu zwi ḁo shandukisa zwithu zwinzhi fhanḁ hayani. Mulweli ari ndi tshi tou shuma ndi khou ḁo thutha vhuḁu hoṱhe hovhu ha mahatsi. Nda fhedza nda fhaṱa ḁidu ḁihulu ḁine a ḁi a thu vhoneḁa hafha Tshidzini. Nda renga na goloi ya BMW. Vhone vha ḁovha vha si tsha ita zwo rengisa maṱamaṱisi ngaḁi tshelede I ḁovha I hone ya u renga zwiliwa. Tshedza u ḁovha ono aluwa hanga dzheni zwikolo hezwi zwa mahayani. Vho-Mukonḁi vho vha vho dzula vha tshi khou setshelela vha tshi khou pfa muḁoro une Mulweli a vha nawo vhari Amen. Mulweli miḁoro yaḁu I do wedza yoṱhe. Ho vhu Vhutshilo haḁu vhu tou vha thabelo khulu vhukuma yo lindelaho upfi Amen nga mvelelo dzaḁu musi dzi tshi bva.

Musi ḁwedzi wa Phando u tshi tou swika Mulweli o vha a si tsha dzulisea a tshi sokou dzula o tshuwa ngeno mme awe vha tshi vha vha khou murindidza vha tshi ri a songo tshuwa u ḁo phasa. Mulweli u rengisa hawe maṱamaṱisi zwo vha zwi tshi muthusa uri a vhe o hangwa nga mvelelo dzawe. ḁuvha ḁe hapfi Mvelelo dzi khou bva matshelo Mulweli ori a badani a tshi khou rengisa. Ha fhira Vho-Muḁalo vha kha goloi a vha

vhidzelela, Vho-Muḁalo vha mupfa vha humela murahu vha tsa moḁorini vhaya khae vhari Mulweli mathina ndi ini, mulandu ni afha a ni ngo tshuwa naa?.

Habe ni songo hangwa uri nḁe na ini ri na mulanga we ra vhofha. Mulweli ari ndi nga si hangwe, hezwi ndi hafha ndi vha ndi khou itela uri ndi hangwe ngaha mvelelo hezwo ndo tshuwa nga ndila i akhamadzaho. Vho-Muḁalo vhari ni songo tshuwa arali no vhala ni ḁo phasa. Ndi khou livhuwa ndo ni vhona Mulweli fhedzi zwa zwino ndo dzhaya, R20 khe i ni ḁo renga nyamunaithi, maḁamaḁisi ndi nao hayani. Mulweli ari, ndo livhuwa a tshi khou ḁanganedza tshelede. Vho-Muḁalo vha ya vha dzhena moḁoroni wavho vha ḁuwa.

Mulweli hango vhuya a dzi bonya vhusiku u vho o tshuwa vhukuma. O vha o ita uri mvelelo dzi tshi bva a tou rumeliwa mulaedza kha luḁingo lwa mme awe uri a ḁavhanye u dzi vhona. Vho-Mukonḁi a vha ngo eḁela na luḁingo lwa vho vhusiku uvho, vho vhudziwa upfi vha ḁo lu wana nga matsheloni. Musi luḁingo lwa mme awe lu tshi tou dzhena mulaedza o vha a tshi tshuwa a tshi khou sokou pfa unga ndi mulaedza wa

mvelelo. Nga Matsheloni nga awara ya sumbe mulaedza wa mvelelo wo ri u tshi dzheni, Mulweli a vha o bvela nnda ono kwata nga u vhona mulaedza wa hone usa dzheni. Mulweli a tshi humela nduni a wana huna mulaedza a tshi u vula a wana u wa mvelelo nahone o phasa nga *batshela*.

Mulweli a tava ha mukosi muhulu o takalesa aya kha mme awe a vha vhudza uri o phasa nga batshela. Vho-Mukondzi vhari. Mulweli ni khou zwifha ntsumbedzeni ndi tou vhona nne mune wazwo. Mulweli a fha mme awe lusingo. Vho-Mukondzi vhari nne a thi zwi vhoni zwo nwaliwa fhi hanefha ndi tshi khou sokou vhona dzi 60% na dzi 70%, Mulweli aya a sumbedza mme awe. Vho-Mukondzi vha tshi zwi vhona vha wa nga magona vha livhuwa Mudzimu, tshifhatuwo tshi khou ralo u elela mitodzi ya dakalo.

Mma ndi khou vhuya ndi khou thoma nda ya u renga airtime nga R20 ye nda fhiwa nga Vho-Mudalo mulovha, ndi khou toda uri ndi vha founela ndi vha vhudze uri ndo phasa. Mulweli a bva a gidimela tship hazani a renga airtime a vhuya a panga kha lusingo lwa mme awe a vhudza Vho-Mudalo uri o phasa. Vho-Mudalo vha tshi zwipfa zwa vha takadza vhukuma vha ri

Mulweli no shuma nga mannda, ni do nngwana tshikoloni musi ni tshi da u dzhia mvelelo namusi. Mulweli a tsuma lusingo a tuwa a ya u tamba, a tshi fhedza a bva a livha tshikoloni. Mulweli naho a tshi khou tshimbila badani zwo vha zwi sa vhudzisiwi uri o phasa naa, wo vha u tshi tou muvhona nga matshimbilele na tshifhatuwo tsho dalaho dakalo. Mulweli oya a dzhia mvelelo dzawe a sedza a tshi toda u vhona uri lusingo lo vha lu si khou tou mufhura na. Nangoho Mulweli a wana uri lusingo a lu khou mufhura na luthihi. Thoho ya tshikolo Vho-Ramaleba vho ita na u mukhoda vha tshi vhona ku phasele kwawe ku kwa vhuḍi.

Mulweli o ya kha Vho-Mudalo a vha sumbedza uri nangoho o phasa. Vho-Mudalo vha tshi zwivhona vha pfa vha sa kholwi vha ri Mulweli ndi maraga dzaṅu edzi?. Ngoho no phasa nga ndila ye nda vha ndi songo vhuya nda lavhelela. Hezwi zwi khou tou sumbedza uri no vha ni tshi khou vhalavhukuma. Mulweli ari nṅe ndi tou livhuwa vhona vho ntutuwedzaho musi vha tshi amba mafhungo a Aifheli klasini. Ndi lone duvha le nda thoma u zwi vhona uri muthu ha tei u di nyadza hafha vhutshiloni. Vho-Mudalo vhaisa na

tshanda vha tshi khou mukhadi vha tshi kha divha vho mangala nga ndila ye Mulweli a phasa ngayo. Vho-Lukoto vha mbo di vha vha khou bvelela vhaya hune ha vha na Mulweli na Vho-Mudalo vha swika vha ri Mulweli ni tshi khou tou nwethuwa no phasa, Mulweli a fhindula ari Ee ndo phasa. Vho-Lukoto vhari danu ri ndi vhone. Vha tshi tou zwivhona na vho zwa vha mangadza vhari, Mulweli ndo vha ndi songo vhuya nda lavhelela zwithu zwo raliho kha inwi.

Hezwi zwi khou ntshuwisa ndi khou tou pfa unga ndi muloro, na Life Sciences yanga kheyi no i phasa zwavhudi. Vho-Mudalo vhari o vhala vhukuma hoyu muthu. Vho-Lukoto vha bvisa R100 vha mufha vhari, Mulweli no shuma vhukuma ngoho.

Vho-Mudalo vhari, Mulweli ari tuwe modoroni wanga. Mulweli a tuwa na Vho-Mudalo vha tshi khou tshimbila vha tshi khou muvhudza uri matshelo ndi doḁa nda ni dzhia ra tuwa University hafho Thohoyandou, nda ya u ni thusa uri ni kone u di ṅwalisela u dzhena hone. Musi vha tshi swika modoroni Vho-Mudalo vha dzhia tshipatshi tsha vho tsha tshelede vha bvisa R1 500 vhari Mulweli, ni do ya na renga zwine na toḁa. Kana ni tou renga zwiambaro zwi kha inwi.

Mulweli a ṭanganedza tshelede iyo o takala vhukuma a vhudza Vho-Muḁalo uri o livhuwesa. Mulweli a fhedza a ṭuwa hayani a tshi swika a sumbedza mme awe tshelede ye a fhiwa nga Vho-Muḁalo. Mulweli afha mme awe R1000 ari vha ḁo renga zwiliwa zwa hayani zwine ra ḁola ro awela uya badani u rengisa maṭamaṭisi.

Ḑuvha li tevhelaho Vho-Muḁalo vho buba nga matsheloni vha ya vha dzhia Mulweli vha ṭuwa nae University, a ya a ḁi ṅwalisela uri a dzhene hone a tshi khou gudela vhudokotela. Mulweli vha muṭanganedza uri musi zwikolo zwi tshi vula u ḁo dzhena hone. Musi zwikolo zwi tshi tou vula, Mulweli o ṭuwa a vha tshi khou dzula haningei University a tshi tou ita a tshi vhuya hayani musi ṅwedzi wo fhela a tshi khou vhuyela u vhona mme awe na khaladzi awe khathihi na u vha ḁisela zwiliwa zwe a renga nga tshelede ya *bursary*. Mulweli hango vhuya a ṭoḁana na khonani naho a University. O vha o ḁi tou ḁowelana na honoyu Mbulungeni ane a dzula nae kamarani nthihi.

Nga murahu ha miṅwaha yo vhalaho, Mulweli o swika he a ṭhaphudza pfunzo dzawe dza vhudokotela a mbo ḁi wana fhaḁa sibadela tsha

Tshilidzini. Mulweli hango vhuya a ita tshilengo, o mbo ɗi fhaɗa nɗu khulu vhukuma ye a vha a tshidzulela u i ɗora musi a tshi kha ɗi dzhena tshikolo. Zwiɗu zwivhili zwa mahatsi a zwi thudzela kule hangei a zwi bvisa. Nwaha u tevhelaho musi Mulweli ono fhedza zwa nɗu, o ɗo tevhela moɗoro wawe wa BMW une nawo o vha a tshi dzulela u ɗi vhudza uri nga ɗiwe ɗa maɗuvha u ɗo u reila. Zwithu zwo vha zwo no tou vha nɗha vhukuma afho muɗini husi tshe na tshine vha lila. Vho-Mukonɗi vho vha vha tshi dzulela u ɗi ɗongisa vhukuma nga nwana wa vho khathihi na u livhuwa Mudzimu nga zwine Mulweli a vha zwone.

Nga Mugivhela nga mathabama musi Mulweli a tshi khou bva ɗohoyandou na mme awe na Tshedza, vha tshi swika hayani vha wana huna munna o imaho getheni wa madebvu mahulu. Tshedza o vha a tshi khou ɗoɗa u tsa moɗoroni a ya u vula gethe, Vho-Mukonɗi vhari a songo tsa kha dzule ngomu modoroni. Mulweli a mbo ɗi tsa a vhudzisa uri ndi vhone vho nnyi vho imaho getheni ɗa muɗi wanga.

Uɗa munna ari Mulweli ndi ini mathina, habe no no aluwa a thi tsha vhuya nda ni ɗivha, ndi nɗe

khotsi anu Solani ndo vhuya. Mulweli ari baba ndi vhone. Vho-Mukondzi vha tsa kha goloi vhari ndo vha ndo dzi zwi vhona nga masedzele haya uri ndi ini, Solani ni khou toda mini fhando. Vho-Solani vhari ndo vhuya hayani mudini wanga, khezwi vhathu ni tshi nga ani ngo takala nne ndo vha ndi tshi khou ri vhathu ni do tou takala vhukuma ni tshi mmbona. Mulweli ari ri tshi takadziwa nga mini, vhone a vha ngo tangedziwa fhando a vha humele tshikhuwani. Kha u vhuya havho fhando hayani ri do takadziwa nga mini ngoho. Mulweli a ya a vula gethe a dzhenisa goloi yawe hayani. Vho-Mukondzi na Tshedza vha dzhena Solani a sala o ima na dzi bege nda.

Vho-Solani vho fhedzisela vha tshi khou tou dzhena vhari, Mukondzi uyu nwana wa musidzana ndi uja we nda ni sia nae naa?. Habe ndi khou tou humbulela nga u vhona mulomo hoyu. Vho-Mukondzi vho pfa vha tshi khou vha vhenga luwe Vho-Solani, vha fhedza vho vha vhudza uri a vha ngo tangedziwa kha vha bve vha fhele. Mulweli nae a tikedza ari baba kha dzi dale matemba ari vha todi fhando. Vho-Solani vha zwi vhona uri hafha hu tou nga vha khou vhenziwa vhari, vhathu ndi khou humbela pfarelo, ndi khou

tenda uri ndo khakha ndo ni vhaisa fhedzi zwa zwino ndo vhuya hayani uri ndi lugise mafhungo na muṭa wanga. Vho-Mukondḽi vho pfa ngoho Vho-Solani vha tshi khou tou vha silinga vhukuma na u vha vusela matsivha, vha thoma u sinyuwa khathihi na u bvisa miṭodzi musi vha tshi humbula nga nḽila ye vha tambula ngayo na Mulweli.

Vho-Mukondḽi vhari Vhone vha khou ṭoda u lugisa mafhungo na nnyi ane a khou vha ṭoda fhanu muḽini. Ndi tshini tshe vha vhuya na tsho afha hayani tshi no tou sumbedza uri vha khou bva ḽoroboni u shuma. Tshe vha ṭuwa tsha miṇwaha yoṭhe ya Malo ndi hone vha tshi khou humbula u vhuya ṇamusu. Vho mpha mihwalo vha fhedza vha shavhela tshikhuwani ngeno vha tshi tou zwiḽivha vha zwifhedza uri nṇe a thi shumi. Vho-Solani vho vha vha gai tsha kale-kale hu hone vha tshi khou bvelela zwino nge Mulweli a vha na zwawe. Vhuṭungu he vha ntsia naho vha a vhuya vha vhuḽivha? Uri Tshedza a aluwe a vhe mungafha vha khou ri nṇe tshelede ya hone ndo vha ndi khou tea u i wanafhi?.

Vho-Mukondḽi vho vha vha tshi khou amba vha tshi khou lila.Vho-Solani ndo vha ndi tshi tou buba nga matsheloni ndo beba na ṇwana

mutanani ndi tshi rengisa matamatisi na Mulweli, ndi tshi khoul itela u alusa nwana hoyu ane a vha wavho vhone vho dzula tshikhuwani. Vha sa todi na u divha uri venda hu khoul itea mini kana u tou founa vha vhudzisa mutakalo wa vhana vhavho zwi tshi khoul vha balela, mara namusi vha khoul sokou bvelela tshikhalani vhari vho vhuya mudini wavho, hone tsho vha vhuisho afha hayani ndi mini ngauri nne na vhananga ndi kale ro tangedza uri kha rine vho lovha avha tsha tshila.

Mulweli o mbo di ya kha mme awe nga u vhona vha tshi vho u lila, ari Solani ndi khoul humbela uri ni tuwe. Tshedza ene o vha o sokou ima o tshuwa asa divhi na uri hu khoul itea mini. Vho-Solani vhari Mulweli ndi yone ndila ine na amba na nne ngayo iyo naa?. Ndi yone ndila ye nne nda ni alusa ngayo naa ni tshi vho mbidza nga dzina.

Ndi khoul tenda uri ningavha no kwata Mulweli na mme anu fhedzi nne a thi ngo da nga nndwa fhanu ndo vhuyela u khakhulusa vhukhaxhi hanga. Mulweli ni songo hangwa uri ini no alusiwa nga nne u bva vhutukuni hanu. Ndi yone ndila ine na khoul ndivhuwa ngayo iyo naa kha zwothe zwe nda ni itela na mme anu. Zwino ni khoul toda ndi tshi ya ngafhi hune nda hu divha

ngauri nne ndo vhuya doroboni ndo di vhudza uri ndi khou vhuyela mudini wanga. Ni khou toda ndi tshi yo edela nnda madakani ini ni hone. Tshitentsi hetshi ndi tshanga tsho nwaliswa nga madzina anga, tshiri nne. Ndi ye fhi nne vheiwe no kwashekanya nndu dzanga na vhea madu a vheiwe. Ni khou ri nne ndi ye fhi nahone ahuna hune nda khou ya hone ndi mudini wanga na nne fhano.

Vho-Solani vho vha vha sa khou vhuya vha toda u pfesesa na luthihi. Ha vuwa phosho khulu vhukuma he na vhadzulatsini vha ima nga milenzhe vha tshi toda u pfa mafhungo. Mulweli na mme awe vha tshi ri Vho-Solani kha vha tuwe. Vho-Solani vhari vhone ahuna hune vha khou ya hone tshitentsi hetshi ndi tshavho nahone zwa sa ralo matshelo vha do vuwa vhaya mukomani u amba uri vhone vho thutheliwa nndu tshitentsini tshavho. Ho mbo di fhedza ho tou swika na Vho-Tshavhungwe vhane vha vha mudzula tsini vha tshi khou da u lamula nndwa iyo. Mulweli na mme awe vho fhedza vha tshi khou tenda uri Vho-Solani vha dzule hafho mudini. Mulweli aya a sumbedza khotsi awe kamara ine vha do i shumisa a vha vhudza na uri zwiliwa munwe na

muñwe u ɔo ʎa zwe a renga nga tshelede yawe. Vho-Solani hezwo vho pfa vha si na khakhathi na zwo, ngauri vho vha vho takalela uri vho wana ha u vhea thoho, ngauri vho vha vha tshi khou zwiɖivha uri ndi mini zwe zwa vha vhuisa vɛɖa hone tshikhuwani vha nga si tsha humela ngani.

Vhege yo vhuya ya tou fhela Vho-Solani vha tshi khou dzula afho muɖini hu si na muthu ano amba navho. Zwiɓiwa vha tshi tou renga vha sa ʎi zwo bikwaho nga Vho-Mukondʒi. Vho-Solani vho vha vha tshi vuwa vha sokou kulumaga hafho hayani ɖuvha na ɖuvha vha tshi khou ri khamusi vha ɔo pfeliwa vhuɕungu vhathu vha vhaɕanganedza zwavhuɖi hafha hayani. Zwezwi maɖuvha a tshi khou ɖi ya Vho-Solani vho vhona uri tshelede ya vho i khou fhela nga u renga zwiɓiwa vha thoma u tshimbila vha tshi ɕoɖana na mushumo. Vho fhedza vho wana mushumo wa u foroma zwidina ha Davhana. Vho-Solani zwo vha zwi tshi vha vhavha uri hayani a vha ambi navho. Tshedza nae o vha asa ɕoɖi na u sendela tsini navho na luthihi. Vho-Solani tsha vho hovha u ɖi sola musi vha tshi humbula zwifhinga zwa murahu, vha sa athu ya ɖoroboni vha tshi shuma u lisa kholomo uri vho vha vho farana na muɕa wavho. Mulweli na Vho-

Mukondzi vho do thoma u zwi dhowela u vha hone ha Vho-Solani hafho hayani zwa ita uri vha dzi ita vha tshi amba navho fhedzi zwiliwa muñwe na muñwe ovha a tshi bika zwawe.

Nga murahu ha vhege mbili, nga madekwana musu Mulweli a siho hayani a mushumoni ho bvelela muthu wa mufumakadzi ana vhana vhavhili vha malwelavanda, muñwe o tou mubeba muñwe o tou mutakula a swika ari Aa!. O ima mutani. Vho-Mukondzi vha bvela nda vha vhudzisa uri ndi nga vha thusa nga mini. Ua mufumakadzi ari u khou toda na muthu ano pfi Vho-Solani, vathu vho ntsumbedza uri vha dzula fhano. Vho-Mukondzi vha mbo dzi dzhena nduni vha vhidza Vho-Solani vhari huna muthu nda ane a khou vha toda asa ambiho Tshivenda zwavhudi. Vho-Solani vha bvela nda na Vho-Mukondzi vha tevhela nga murahu vha tshi toda u pfa uri ndi nnyi. Vho-Solani vha tshi tou bvela nda vha wana uri ndi mufumakadzi wavho wa doroboni Thandeka. Vho-Solani vhari Thandeka ni khou toda mini fhano hone no sumbedziwa nga nnyi uri ndi dzula fhano. Thandeka ari Solani ni tshi ntshavha na ntsia na vhana no vha ni tshi khou tou zwi humbulisa hani. Ni khou ri nge a vha

vhana ndi do vha itani ndi ndothe. Ini no vhuya venda ni khou dzula kha lixu lihuluhulu ngeno vhana vhanu vha tshi khou edela mukhukhuni. Vho-Solani vhari Thandeka humelani tshikhuwani nxe zwa zwino ndo wana mushumo ndi do ni posa tshelede nwedzi muñwe na muñwe. Vho-Mukondzi vho mbo xi tou fa nga zwiseo. Thandeka ari *mina angiyi ndawo ngi zo hlala la nawe na bantwana bethu*. Khezwi ni songo mmbudza uri ni khou ya venda no vhuya ngo tou shavha, ni tshi ntsedza nxe ni khou tou vhona ndi tshidahela.

Vho-Mukondzi vhari vhone Vho-Solani vha khou hwalana na vhafumakadzi vha vho vha tshi khou toda u dzula mudini wa nnyi. Vha khou tou ri eyi nndu Mulweli o i fhatela vhone. Ndi khwiñe vha tshi muvhudza uri ahume ngauri fhanu hanga dzuli. Musi Vho-Mukondzi vha tshi khou xi amba nwana muthihi o mbo xi thoma u lila Thandeka ari Vho-Solani ari tuwe nduni ndi yo mamisa vhana havha vhana ndala. Vho-Mukondzi vhari nduni ya nnyi? Ani nga dzheni fhanu. Ha thoma u vuwa nndwa Thandeka a tshi ri u khou toda u dzhena nduni. Vho-Mukondzi vha si vhuye vha tenda zwezwo vhari hu si nduni ya nwananga.

Vhana vho mbo ɔ̃i thoma u lila vhoṭhe nga upfa phosho. Vho-Solani vha vha lamula, Vho-Mukondɔ̃ na Thandeka vha tshi fhedza vha thoma u luvhelela Vho-Mukondɔ̃ uri vha tendele Thandeka uri a dzule maɖuvha mavhili, mararu. Ndi khou vha fulufhedzisa uri ndi ɔ̃oya nda ɔ̃oḁa tshitentsi nda pfuluwa na Thandeka. Vho-Mukondɔ̃ vha tshi fhindula vhari nṅe heyi asi nṅu yanga, vha ɔ̃o tea u thoma u amba na Mulweli ene muṅe wa muɔ̃i musi a tshi vhuya mushumoni matshelo nga matsheloni, fhedzi kha vha sokou dzhena nae honoyu Thandeka wa hone.

Nga maɔ̃autsha musi Mulweli a tshi vhuya hayani o mangala a tshi khou pfa phosho ya vhana vha tshi khou lila a tshe nṅa uri ndi vhana vha nnyi. A tshi dzhena nḁuni a wana khotsi awe vha tshi khou vhilisa maɔ̃i vha tshi khou nyaga u ɔ̃amba vhaya mushumoni. Mulweli a vhudzisa uri ndi ṅwana wa nnyi a no khou lila. Vho-Solani vhari Mulweli thomani ni ɔ̃e ni dzule fhasi ndi ambe na ini, o no khou lila ndi ṅwananga o ɔ̃a na mme awe madekwe ndi vhana vhavhili vha malwelavanda. Ndi khou humbela uri ni vha tendele vha vhe vha khou dzula fhanu na riṅe. Nṅe ndi ɔ̃o ri ṅamusu

ndi tshi bva mushumoni nda fhirela musanda u
 ɬoda tshitentsi uri ndi ɬo kona u pfuluwa fhanu
 na Thandeka vheuwe nda ni sia nga mulalo na
 tshitentsi hetshi. Mulweli ari zwoluga ndi khou
 vhafha yeneyi vhege fhedzi, nɣe a thinga zwi koni
 zwo fuwa vhathu muɬini wanga na vhana
 vhavho. Mulweli a takuwa ari ene u khou ya u
 awela a swika a dzhena kamarani yawe a eɬela.
 Vho-Solani vha sala vha tshi ya u ɬamba vha kona
 u ɬuwa mushumoni.

Nga awara ya vhu sumbe Vho-Mukonɬi vho
 vuwa vha vha vha tshi khou thoma u swiela nɬu.
 Thandeka o vha a kamarani o sokou ɬi valela na
 vhana. Vho-Mukonɬi vho shuma mishumo ya
 vho vha vhuya vha tou fhedza na u bika
 Thandeka o ɬi valela. Ho no vha kale nyana
 Thandeka a kona u vuwa a ya dzhia zwiliwa a
 dovha hafhu a humela kamarani. Vho-Mukonɬi
 vho sokou mulavhelesa vha sa ambe nae tshithu.
 Thandeka nae hango amba na Vho-Mukonɬi
 kana u tou mulumelisa zwazwo, o vha a tshi nga
 ha vha vhoni. Mulweli o vha e kamarani o eɬela
 sa ezwi o vha a tshi khou shuma vhusiku hoɬhe.
 Nga masiari Vho-Mukonɬi vho ya vha vusa
 Mulweli vhari, kha ri ɬuwe u tevhela Tshedza

tshikoloni ngauri goloi ine a namela yone i ya lenga u muvhuisa hayani u vha ono vha na ndala. Mulweli a bva na mme awe nga goloi vha tevhela Tshedza tshikoloni tshawe. Musi vha ndilani Vho-Mukondzi vho tshimbila vha tshi khou talutshedza Mulweli uri hoyu musadzi Thandeka wa hone u khou tea u tsvhanya a tswa. Ndi uri muthu wa hone ha ambi na vhathu mara u tou zwi divha uri asi mudini wawe. Vha songo vhilaela mme anga havha khotsi anga ndi do amba navho vha tshi vhuya.

Nga madekwana Vho-Solani vha tshi vhuya hayani vho wana Mulweli a hone vha ya vha dzula nae fhasi vha mutalutshedza uri, vho wana tshitentsi tshine tsha khou rengisiwa tshi na ndu ya 2room. Mulweli ari zwino vhasa tshi rengi nne vha khou mmbudzela mini ngauri ono khou tea u pfuluwa ndi vhona asi nne. Vho-Solani vhari Mulweli nne a thina masheleni o edanaho ane nda nga tshi renga tshitentsi. Ndo vha ndi tshi khou ri ini ni khadzimise masheleni uri ndi do kona u tshi renga ndi pfuluwe hutshe zwino tshelede yanu ndi do nifha yone nga thukhu nga thukhu na tshitentsi hetshi tshi do sala tshi tshanu. Mulweli ari zwoluga ndi do vha hadzima

masheleni. Matshelo ndi do vhuya ndo bvisa tshelede banngani nda vha nekedza. Vho-Solani vha mbo di takuwa vhari vha khou thoma vha ya u founela Gizara vha muvhudza uri a songo pfukisa tshitentsi vha doḁa vha tshi renga matshelo. Mulweli o vha asa zwi funi u hadzima khotsi awe masheleni, fhedzi o vha a tshi khou tou vhofhea a tshi khou itela uri khotsi awe vha bve na mufumakadzi na vhana muḁini wawe.

Duvha li tevhelaho Mulweli a vhuya na tshelede hayani, a swika a vhudza khotsi awe uri o vhuya o bvisa tshelede banngani ari tuwe ri yo renga tshitentsi tsha hone. Vho-Solani vhari ni khou tou shavha u mpha tshandani ngahone usa mpfulufhela naa, fhedzi zwoluga tshelede ndi yaṅu ari tuwe. Vho-Solani vha takuwa vha dzhena ndilani vhaya ha Gizara u renga tshitentsi. Vho-Solani na Thandeka vha kona u pfuluwa vhaya muḁini wa vho. Vha tshi tou tuwa Vho-Mukondḁi vha sala vha tshi femuluwa vhari, ndo vha ndi tshi khou muvhenga luṅwe houḁa mufumakadzi. Muthu wa hone u sokou vuwa o di edelela nahone o di honela kamarani, ha humbuli vho na u vuwa a swiela kana muṭa zwawo. Vha do vhonana nazwo Vho-Solani

haningei phanda vha do tou vhuya mushumoni vha tshi bika nga vhudobadoba. Na zwiambaro vha do tou kuvha zwothe na zwa vhana.

Musi Vho-Solani na Thandeka vha tshi kha di tou vha kha duvha la vhuvhili vha tshi khou dzula vhothe, Vho-Solani vho thoma u pfa vhutshilo vhu tshi khou vhakondela nga u shumela vhana vhavhili na mufumakadzi ngauri tshelede ye vha vha vha tshi khou I hola yo vha i thukhu kha u alusa vhana vhavhili. Vho-Solani vho ri vha tshi khou bva mushumo vha tshi swika hayani vha thoma u semana na Thandeka, vha tshi khou muvhudza uri u khou tea u toda mushumo kana a tavhe matamatisi kana zwiinwe zwithu a rengise u fana na zwe Vho-Mukondi vha ita zwone vha tshi alusa vhana vhawe. Thandeka a tshi fhindula ari, *u bheke kahle mina ngeke ngizi hluphe angi hlanyi*. Nne vha songo mpfanyisa na vhafumakadzi vha venda nahone havha vhana vha na khotsi vhane vha kha di tshila. Vho-Solani vhone vho tou ita vhupengo ri tshikhuwani u tswa ndaka ya mushumo vha tshi rengisa. Hezwi zwithu ro vha ri tshi dovha ri sa khou vhuya ra zwi vhona zwothe. Vho-Solani vha ri Thandeka ini zwino afha venda no da u itani ngauri

mushumoni ani ngo pandeliwa, havha vhana no vha ni tshi doḱvha sia na muthu wa u vha lela ni tshi ya mushumoni. Ni khou tou ri nḱe a vha vhana ndi do vha kona ndi ndoṱhe na ini nga thungo wa mufumakadzi. Vho-Solani vho vha vho sinyuwa vhukuma vha tshi khou pfa Thandeka a khou vha bora ngauri o tou litsha mushumo tshikhuwani a tshi khou tevhela vhone na vhana.

Nga ṅwedzi wa u tou thoma musi Vho-Solani vha tshi hola mushumoni wavho, vho dzhia tshelede yoṱhe ye vha hola vha i fha Thandeka vha muvhudza uri a reengele vhana mafhi na maḱeri ino sala u do renga zwiliwa. Thandeka a tenda o tou takala ari u do ya a renga matshelo zwiṅwe u do ḱadzisa nga ya mundende wa vhana uri i kone u renga zwithu zwinzhi. Duḱvha li tevhelaho Vho-Solani vho vuwa vha tuwa mushumoni vha sia vho vusa Thandeka uri, a tavhanye a ye mavhengeleni u renga hu itela uri a tavhanye a vhuye hayani. Thandeka o vuwa a sala a tshi tamba, u tou fhedza u tamba a ya u ṅamela bisi a humela tshikhuwani o sia vhana o vha valela ngomu ṅduni.

Nga masiari Vho-Munzhedzi vhane vha vha mudzulatsini wa Vho-Solani vho mangala vha tshi khou pfa vhana vha tshi khou lila afho nduni ha Vho-Solani vhasa fhumuli u bva tsha matsheloni. Vho-Munzhedzi vha ri ndi thome ndi tou ya u tolela khamusi mme a vhana u khou balelwa nga vhana vhunga sa ezwi vhana vhe vhavhili. Vho-Munzhedzi vho vha vha tshi vho tou pfa na mbilu ya vho i tshi vho vhavha nga vhana vhasa fhumuli. Vho swika vha khokhonya munangoni vha tshi ita vha tshi vhidzela vha tshi khou ri khamusi hu do vhuya ha bva muthu. Vho-Munzhedzi vho vhuya vha tou neta ngo vhidzelela vha mbo di vula vothi vha dzhena ngomu nduni. Vha tshi sedza vha wana vhana vho ededzwa fhasi hu si na muthu afho nduni. Vha mbo di dzhia vhana vha tuwa na vho mudini wavho vha yo vha vha tshi vha fhumudza vho dzula mutani vha tshi khou ri khamusi mme a hone vho tou bva vho ya tsini vha do vhuya husi kale. Vha mbo divha bikela na mukapu vha vha kapudza nga u vhona vha sa fhumuli na thumbu dzo tou hwabalala u sumbedza ndala. Vho-Munzhedzi vho lela la vhuya la kovhela vha sa khou vhuya vha vhona muthu afho mudini wa Vho-Solani.

Vho-Solani vho ri u tshaisa mushumoni vha vhuya hayani vho ḡi takalela. Musi vha tshi swika vha wana hayani hu si na muthu, hu sina na tshithu na tshithihi tsho rengiwaho u sumbedza uri Thandeka o vha oya mavhengeleni. Vho-Solani vha thoma u tshuwa vha ḡi vhudzisa uri Thandeka o tou ya fhi na vhana ngauri asi muthu wa u bva hayani vhunga sa ezwi hu sina muthu ane a muḡivha hafha venḡa. Vho-Munzhedzi vho mbo ḡi vha vha khou dzhena vho beba ṁwana muṁwe vho tou mutakula vha swika vha vhidzelela Vho-Solani. Vha tshi bvela nnḡa vha wana Vho-Munzhedzi vha na vhana vha vho. Vho-Munzhedzi vhari Vho-Solani ndo pfa vhana vha tshi khou sokou lila nḡuni hafha hu sina muthu nda ri ndi vhe ndi navho. Mme avho vho tou ya fhi a vha vhana habe u bva tsha matsheloni a thi athu vhuya nda vhona muthu hafha muḡini waṁu. Vho-Solani avha ngo fhindula vho vha vho sokou lavhelesa Vho-Munzhedzi vhane vha vhenga nga ṁwambo wa uri phungo iri vha a buba vha songo ṭohola .Vho-Munzhedzi vhari Solani khevha vhana vhaṁu, ndo vha itela mukapu nda vha ḡisa ndi tshi khou vhona thumbu dzo tou hwabalala nga nḡala. Vho-Solani vha ṭanganedza vhana vha sa ḡivhi na

uri vha do tou zwi bva hani zwino ngauri Thandeka anga divha ovha shavha a humela tshikhuwani. Mbilu ya Vho-Solani yo thoma u vhavha vha tshi humbula uri vhofha Thandeka tshelede yavho yotthe ya muholo. Vho-Solani vha dzhia lutingo lwavho vha thoma u founela Thandeka vha wana lutingo lwa Thandeka lo tsimiwa. Vhana vho vha vha tshi vho thoma na u lila Vho-Solani vha sa divhi na uri vha tou vha fhumudzisa hani.

Vhusiku Vho Solani avha ngo lala vha tshi khou di vhudzisa uri vhana vha do vhaisa ngafhi ngauri matshelo vha khou tea u bubela mushumoni. Lutingo lwavho lo mbo di lila vha tshi lavhelesa vha wana hu Thandeka ane a khou founa. Vho-Solani vha fara vhari Thandeka ndi a kholwa ani ngo humela tshikhuwani, ni gai vhana vhanu vha tshi khou sokou lila. Thandeka ari Vho-Solani havho vhana ndi vhashu rotthe, hezwo zwa u mmbudza uri vhana vhanu vha zwi litshe ngauri vha tou zwi divha vha zwi fhedza uri na vhone ndi vhavho. Vha mpfarele uri ndo tuwa ndi songo onesa, nne zwa zwino ndo no vha tshikhuwani nahone matshelo ndi khou tea u humela mushumoni malume avho vha khou noda.

Thandeka ni ri mini... Ndi khou ni pfa zwavhuḍi, zwino avha vhana no vha siela mini ngauri no vha ni tshiḍo ṭoḍa muthu wa u vha lela haningeo tshikhuwani. Ni khou ri nṅe ndi ḍo zwickona mara zwa u alusa avha vhana, nga thungo no shavha na tshelede yanga ni khou ri Mafhi na maḵeri ndi ḍo renga nga mini. Thandeka ari Vho-Solani garaṭa ya vhana ya mundende ndo i vhea fhasi ha musiamelo vha ḍo ya vha renga ngayo mafhi. Kha vha thome vha u pfe muṅo sa nṅe vha tshi mpfisa musi vha tshi ntshavha vha vhuya venda vha ntsia na vhana hangei tshikhuwani. Nahone nṅe ndi khou tea u ṭuwa ndo neta nga u dzula bisini, ri ḍo amba ḵotsha. Thandeka a tsima luṭingo lwawe a ḍi eḍelela.

Nga matsheloni Vho-Solani vho vuwa vha ṭuwa ha Vho-Mukonḍi na vhana vhavho vha swika vha humbela Vho-Mukonḍi uri vha sale vha tshi khou vhalelela vhana vhone vho ya mushumoni. Vho-Mukonḍi vhari nṅe ndi tshi khou lela a vha vhana vhaṅu mme avho vha gafhi?. Vho-Solani vhari vho shavha mulovha vho ṭuwa ḍoroboni. Vho-Solani vha tshi amba ezwo vha vha vho tou ṭhavhela Vho-Mukonḍi tshibudzana. Vho sea vha

bvisa na mitodzi vha fhedza nga u vhudza Vho-Solani uri hafha shangoni ahuna mutali.

Tshikhuwa tshone tshi tou zwi amba uri "What goes around comes back around" ndi zwe vhone vha nnyita vha tshi ntshavha vha ya doroboni. Vho-Solani vho xela, fhano asi hone huno shuma u leliwa vhana. Vho-Solani vhari Vho-Mukondzi ndi khou tou humbela ahuna munwe muthu ane nda nga musia navho havha vhana, vha do la mini arali nne nda sa ya mushumoni. Vho-Mukondzi vhari zwino vhone vho tou ri vha tshi sedza vha vhona hu nne ane anga shuma u lela vhana vhavho thiri, nahone vho wana nne ndi tshi khou toda u bva. Ndi khou ya tshikoloni tsha Tshedza huna mutangano, kha vhabve vha tuwe na vhana vhavho.

Vho-Solani vha humela hayani vho borea vhukuma. Vha tshi sedza tshifhinga vha wana uri tsho no vha la zwirethe. Vho-Solani vha vhona uri ndi khwine vha ise vhana ha Vho-Munzhedzi naho vha tshi ambeliwa zwivhi. Vho-Solani vho swika vha amba na Vho- Munzhedzi vha vha vhudza uri vha do vha badela musi nwedzi u tshi fhela. Vho-Munzhedzi vhari zwoluga tshimbilani mushumoni ndi do sala navho. Vho-Solani vha sia

vhana vha gidimela mushumoni vha tshi swika vha wana mutholi wavho a hone. Vha thoma u tshuwa ngauri na ɖuvha ɭa tou thoma vha tshi fhiwa mushumo uyu, vho vha vho vhudziwa u pfi arali vha ɖa vho lenga vha ɖo pandeliwa. Vho-Solani vho swika vha vha vha tshi khou thoma u ɭalutshedza muhulwane wavho uri vho lengiswa nga mini u ɖa mushumoni. Mutholi wa Vho-Solani vha sa vhuye vha ɭoda u pfesesa vha pandela Vho-Solani zwo ralo.

Vho-Solani vha humela hayani vho borea vhukuma. Vhutshilo vhu tshi khou konɖa hu sa tsha vha ɖifhela vhunga zwoɥhe zwine vha fara zwo vha zwi tshi khou sokou kwashekana hu sa lugi tshithu Vho ri u swika hayani vha dzhena nduni vha eɖela vha tshi khou thoma u ɖi sola, vhari ngoho ngavhe ndi fulufhedzee kha Mukonɖi musi ndi tshikhuwani ndo vha ndi tshi ɖo vha ndi sa khou vhuya nda i vhona nyete yoɥhe heyi. Na Thandeka wa hone we avha a tshi khou mpengisa u gai zwino ngauri o ntshavha. Ndi hafha a thina na peni ya zwo ndo vha ndi tshi ɖovha ndi khou tou namela nda muisela vhana vhawe tshikhuwani, nda fhedza nda vhuya

venda. Vho-Solani vho amba vha vhothe vha fhedza vha edela mitodzi i shamani.

Nga masiari Vho-Munzhedzi vha hayani vho dzula mutani vha tshi khou lela vhana vha Vho-Solani vha mbo di muvhona Solani a tshi khou bvela nnda. Vho-Munzhedzi vha muvhidzelela vhari Solani mathina ini ni hone afho hayani. Vho-Munzhedzi vha mbo di muisela vhana vhawe vha swika vha ri Solani nne nda khou ri ini no ya mushumoni dzhiani vhana vhanu khevha namusi vha khou kola havha vhana vha khou sokou lila u bva tshe na tou mpha vhone nga matsheloni vha khou sokou honda. A ni ngo mpha na Mafhi ni tshi vha disa no sokou vha disa vho ralo na maleri vha si na.

Vho-Munzhedzi vha fha Vho-Solani vhana vha fhedza vha bva vha tuwa vhaya hayani. Vho-Solani vha sala vha tshi khou sokou lwa nazwo vha sa divhi na uri vhana vha haano maduvha vha tou itisa hani ngauri vha khou sokou lila. Vho lingedza u founela Thandeka vha wana lusingo lwa Thandeka lu siho muyani. Vho-Solani vha dzhia card ya mundende vhaya vha rengela vhana mafhi. Ngeno vhone vha si na zwiliwa.

Nga Mugivhela nga masiari Mulweli o vhuya hayani na musidzana ane a seisana nae wa nese, we a wanana nae mushumoni a tshi khou da u mudivhadza kha mme awe. Mulweli a tshi dzhena nduni a wana mme awe vho dzula na Tshedza hu tshi khou taleliwa TV.

Mulweli a swika a dzula ntha ha sofa na musidzana wawe ari mma hoyu ane nda vha nae hafha ndi ene nyanenge wanga, nga dzina upfi Wavhudi u dzula Mukula. Vho-Mukondi vha setshelela vhari habe ndo vha ndi tshi vho tou toda na uni vhudzisa uri uyu wa u bika wanu ndi do muvhona vho lini. Ndi zwino ndi lo lindela eli duvha. Na dzina li tou vha lawe, Wavhudi ndi Wavhudi ngoho. Mulweli na Wavhudi vha mbo di thoma sea. Vho-Mukondi vha takuwa vhari Tshedza kha de a dzhie tshelede ndi murume a ye u renga nyamunaithi. Tshedza a tuwa a ya u renga nyamunaithi, Vho-Mukondi vha sala vha tshi khou divhana na Wavhudi.

Nga murahu ha minwedzi miraru Mulweli o mbo di thoma u amba la mutshato a humbela Wavhudi uri a tende u tshata nae a mu male. Wavhudi a tenda o takala vhukuma ngauri Mulweli u mufuna nga mbilu yawe yothhe. Mulweli o mbo di ya a talutshedza na mme awe

uri ene u khou tɔɔa u tshata na Wavhuɔi nahone u tɔɔa u ita munyanya muhulu vhukuma. Vho-Mukonɔi zwa vha takadza vhari Mulweli, ndi khou pfa ni tshi khou lenga. Ngoho nne ndi a ɔi tɔngisa nga ini nwananga, nahone ndi khou fanela uvha ndi tshi khou fhisa vhukuma ndi do to rungisa na rokho ya u naka.

Nga nwedzi wa Nyendavhusiku Mulweli o ita munyanya muhulu vhukuma. A ramba lothe la tswuka, hu vhashumisani na vhadededzi vhe vha mufunza ngei Secondary. Ho vha ho ɔala vhukuma afho munyanyani, wo vha u tshi ri muthu wa lifha ngauri ho ɔa na vhathu vha kule vhañwe na u rambiwa vha songo rambiwa. Vho-Mukonɔi vho vha vho takalesa vhukuma vha tshi khou tou pfa unga ndi muɔoro. Vho-Ramaleba na Vho-Lukoto na vhone vho vha vha hone vho rambiwa nga ene Mulweli. Vho-Muɔalo vhone vho vha vha tshi khou tshatisa. Vho-Lukoto vhari zwithu zwi a itea ngoho, mulovha hanefha Mulweli o vha o dzula tafulani a tshi khou nɔwala mulingo a songo ambara na zwienda zwa tshikolo mara namusi khoyu u khou ita munyanya. Vho-Ramaleba vhari husi munyanya zwawo, nne hezwi a thi athu zwi vhona u bva tshe nda bebiwa. Vho-Solani navho vho vha vha

hone mutshatoni vha tshi khou tshimbila na vhana vhavho. Vhathu vho vha vha tshi khou tou vha mangala uri mulandu munna a tshi khou tou tshimbila na vhana. Vho-Solani vho vha vha si na mushumo nazwo ngauri vho vha vho d̥ela zwone zwiliwa sa ezwi hayani husina ngauri avha tsha shuma.

Vho-Solani vho vha vha tshi khou alusa vhana vhavho u vhavha ngauri na hayani vho vha vha si na muthu ono vha thusa u lela vhana zwi tshi ita na uri vha sa bve hayani nga n̥thani ha vhana. Vho-Solani vhana vho thoma u vha netisa ngauri vho vha vha sa tsha ɭa zwiliwa, ngauri tshelede ine vha i fara i fhelela kha vhana. Musi Vho-Solani vha tshi vhona uri vhana vho vha netisa, vha vuwa nga matsheloni ɭinwe d̥uvha vha ya vha vha laɬa dakani vha fhedza vha shavha. Vhana vho waniwa nga mathabama nga vhafumakadzi vha tshi khou ya khunini, vha founela mapholisa nga u ɬavhanya. Mapholisa a swika a dzhia vhana a ita thoɖuluso a fhedza a tshi khou zwi wana uri vhana vho laɬiwa nga Vho-Solani. Mapholisa a mbo d̥i ya a fara Vho-Solani vha ya dzhele, .muthada na dinani o vha asiho ngauri vha khou

humbula uri tenda vha tshi do la duvha linwe na linwe.

Vho-Mukondi vhutshilo ho vha difhela na vhana vhavho na mufumakadzi wa nwana wavho Wavhuḽi. Vha tshila vhutshilo ha vhuḽi uya hoya.